ناتائيد شوی زيان

په افغانستان کي د جنګ د قربانيانو د مرستي ترلاسه کولو پر وړاندي خنډونه

CENTER FOR
CIVILIANS IN CONFLICT
RECOGNIZE. PREVENT. PROTECT. AMEND.

۱- ویجاړ شوی کور دهوایی برید په واسطه، کندز ولایت
آرشیف مرکز غیر نظامیان در جنگ

دسمبر ۲۰۲۰

تلفن: +1 202 558 6958

ایمیل: comms@civiliansinconflict.org

civiliansinconflict.org

RECOGNIZE.PREVENT. PROTECT. AMEND.

د مطالبو لړ لیک

په جګړه کې د ملکي کسانو وګړو د مرکز په اړه.. د
مننه.. د
لنډ نخښي.. ه
د افغانستان نقشه.. و
اجرائیوي لنډیز... ۱
سپارښتنې... ۵
چلند... ۸
پیژندګلوي... ۶
قانون او پالیسي... ۹
د افغان حکومت د قربانیانو د مرستې پروګرامونه..................................... ۱۰
د جمهوري ریاست د ۹۱ او ۹۲ کوړ بسپنه.. ۱۱
قربانیانو ته د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت د وزارت مرسته......................... ۱۴
د دولت د قربانیانو مرستې ته د لاسرسي په برخه کې د شته ننګوونو په تړاو د ملکي کسانو لید .. ۱۶
د پړاونو د تېرولو د مودې اوږدوالی.. ۱۷
د ۹۲ کوړ د بسپنې ځنډول او د سیاسي لیوالتیا کموالی................................ ۱۹
د سند او راپور ورکولو له پاره د باور اړتیا ۲۰
د فساد له امله زیان منل.. ۲۱
د ښځینه غوښتونکو پر وړاندې خنډونه... ۲۲
د مخالفو وسله والو ډلو له لوري د غچ اخیستلو وېره.................................... ۲۴
په افغانستان کې د امریکا د متحده آیالاتو د خوا خوړی پیسې........................... ۲۵
د ملکي کسانو له پاره د جګړې د را کمولو د مرستې پروژه ۲۸
پایله.. ۳۱
ضمیمه ۳۲

په جګړه کې د ملکي کسانو وګړو لپاره د مرکز په اړه

په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز یو نړیٔ وال بنسټ دی چې په جګړه کې د ملکي کسانو د خوندیتوب د ډاډمنتوب په موخه را منځ ته شوی. په جګړه کې د ملکي کسانو د مرکز ماموریت له وسله والو اړخونو او په جګړه کې له ملکي کسانو سره په ګډه کار کول دي؛ ترڅو د ملکي کسانو د زیانمنېدو د کچې د را ټیټولو او یا مخنیوي په موخه حل لارې را منځ ته او عملي کړي. زموږ لیدلوری داسې یوه نړیٔ ده چېرته چې په جګړه کې ښکیل وسله وال اړخونه د ملکي کسانو حقوقو او برم ته درناوی، د ملکي کسانو د زیانمن کېدو مخنیوی ، په جګړو کې د را ګیر شویو ملکي کسانوساتنه او په هغو کړنو کې بدلون راولي چې ملکي کسانو ته پکښې زیان رسېږي.

په جګړه کې د ملکي کسانو مرکز په ۲۰۰۳ زېږدیز کال کې د مارلا روزیکا په نامه د بشري حقونو د یوې فعالې پیغلې له لوري، چې په افغانستان او عراق کې په جګړه کې د ملکي قربانیانو او د هغو د کورنیو ملاتړ کاوه، را منځ ته شو. د هغې د غوره او یوه غیر معمولي میراث په توګه، په جګړه کې د ملکي کسانو مرکز اوس مهال د منځني ختیځ په لر او بر، افریقا، اروپا او د جنوبي اسیا د جګړې په سیمو کې فعالیت کوي ترڅو د ملکي کسانو د خوندیتوب په موخه لوړ معیارونه را منځ ته کړي.

په جګړه کې د ملکي کسانو په مرکز کې موږ په دې باوري یو چې په جګړه کې وسله وال اړخونه دا مسؤولیت لري ترڅو دملکي کسانو د زیانمن کېدو مخنیوی او هغوی ته پام وکړي. د دې موخې د ترلاسه کېدو لپاره، موږ په ځانګړو جګړو کې د زیان د را منځ ته کېدو علتونه او له دغو زیانونو سره د مقابلې په موخه د عملي حل لارو ارزونه کوو. همدارنګه په جګړه کې د را ګیر شویو ملکي کسانو د خوندیتوب په موخه د نویو تګلارو او فعالیتونو د منلو او عملي کولو ملاتړ کوو. د ګډ کار د اغیزمنتیا په پوهیدو موږ له ملکي کسانو، دولتونو، نظامیانو او له سیمه ایزو او نړیٔ والو بنسټونو سره په ګډه کار کوو ترڅو په جګړه کې د ملکي کسانو پیاوړی خوندیتوب ته پام وکړو او هغه بنسټیز کړو.

مننه

د پالیسیٔ د دغه یادښت څېړنه او لیکنه په جګړه کې د ملکي کسانو د مرکز د افغانستان د برخې د څېړونکي قیوم سروش او کره کتنه ئې د MENA او د سویلي اسیا د رئیس محمد علی له لوري ترسره شوې ده. نوره کتنه ئې په افغانستان کې د CIVIC رئیس سید مظفرشاه او د برنامو د لوی رئیس شانون ګرین له لوري شوې ده. د کاپي د کره کتنې او چاپ ملاتړ ئې د MENA او د سویلي اسیا د برنامې د آمر نتالي سیکورسکي او د اړیکو د مرستیالي مونیکا زوراو له لوري شوی ده.

په جګړه کې د ملکي کسانو مرکز له افغان ملکي کسانو او کارکوونکو څخه مننه کوي چې د سمونونو د را منځ ته کېدو په تمه ئې خپلې تجربې شریکې کړې.

په افغانستان کې د دغه مرکز (په جګړه کې د ملکي کسانو مرکز) فعالیت د هالنډ د حکومت، د ثبات او بشري مرستې د څانګې د اخلاصمندانه ملاتړ له امله شونی شوی ی .

۲۰۲۰ کال، ډسمبر

لنډ نښې

AAF	افغان هوائي ځواک
ACAP	د افغان ملکي وګړو کسانو د مرستې پروګرام
AFG	افغان
AAFC	د افغان هوائي ځواک جزوتامونه
AIHRC	د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کمیسون
ANA	افغان ملي اردو
ANDSF	فغان ملي دفاعي او امنیتي ځواکونه
ANP	افغان ملي پولیس
AOG	وسله واله مخالفه ډله
AOP	د جمهوري ریاست د چارو اداره
CAMB	د ملکي کسانو د مرګ ژوبلې د راکمولو د ارزوني بورډ
CEO	اجرائیه ریاست
COMAC	د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو مرسته
CIVIC	په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز
DOD	د دفاع وزارت
IA	سملاسي مرسته
IDLG	د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکه اداره
IHL	نړۍ وال بشري قانون
IHRL	د بشري حقونو نړۍ وال قانون
ISKP	د خراسان ولایت اسلامي دولت
MOD	د دفاع وزارت
MOF	د مالیې وزارت
MOI	د کورنیو چارو وزارت
MOLSAMD	د کار، ټولنیزو چارو، شهیدانو او معلولینو وزارت
MOPH	د عامې روغتیا وزارت
MP	د پارلمان غړی
MSF	بې پولې ډاکټران
NDS	د ملي امنیت ریاست
NMCC	د ملي اردو د قوماندې مرکز
NPCC	د ملي پولیسو د قوماندې مرکز
NSC	د ملي امنیت شورا
NUG	د ملي یووالي حکومت
RS	غوڅ ملاتړ
SMMDA	د شهیدانو او معلولینو په برخه کې د دولت وزارت
SOPs	د معیاري کار کړو پروسیجرونه
TA	برابره شوې مرسته
UNAMA	په افغانستان کې د ملګرو ملتونو مرستندویه ماموریت
USAID	د امریکا د متحده آیالاتو د نړۍ والې پراختیا اداره
USD	د امریکا د متحده آیالاتو ډالر

د افغانستان نقشه

Map No. 3958 Rev. 7 UNITED NATIONS
June 2011

Department of Field Support
Cartographic Section

سرچینه: https://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/afghanis.pdf

تاوتریخوالي په افغانستان کې د زرګونو کسانو ژوند اخیستی او د هیواد په ګوټ ګوټ کې یې کورنی د ویر پر ټغر کښېنولي دي، لکه څرنګه چې د طالبانو او د افغان حکومت ترمنځ د سولې خبرې رواني دي، له دې سره سره تاوتریخوالی له کوم کموالي پرته دوام لري چې د ۲۰۲۰ کال په لومړیو نهو میاشتو کې له ۵۹۰۰ څخه د زیاتو کسانو د مرګ او ژوبلې لامل شوی دی.[۱] د مرګ ژوبلې هغه کچه چې افغانان ورڅخه زورېږي د اندازه کولو وړ نه ده، د احساس له اړخه دردناکه او له رواني اړخه ټکان ورکونکې ده. د بې وزلو کسانو لپاره د نفقې د برابرونکو کسانو له لاسه ورکول، له معلولیت څخه کړېدل، یا د ملکیتونو زیانمن کېدل د پام وړ مالي ستونزو لامل کیږي.

افغان دولت له ۲۰۰۴ کال څخه را په دې خوا قربانیانو ته د مرستې پروګرام تصویب کړی دی ، دغه پروګرام پرته لدی چې څوک د پېښېپېښې مسؤول د له وژل شویو او ژوبل شویو کسانو سره یوه اندازه مالي مرسته کوي. سره له دې چې دغه پروګرامونه د ستاینې وړ دي، له بل اړخه دغه پروګرامونه له یو لړ خنډونو سره مخامخ دي چې د جګړې قربانیانو ته د مرستو په رسولو کې خنډ او خنډ را منځ ته کوي. په ۲۰۱۷ کال کې حکومت د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې د را کمولو او مخنیوي د پالیسی په روښانه کولو سره یو ځل بیا د جګړې له قربانیانو سره د مرستې په برخه کې خپله ژمنتیا څرګنده کړه. دغه پالیسي همدارنګه ملي امنیتي او دفاعي ځواکونه دې ته اړ باسي ترڅو د ملکي وګړو د مرګ او ژوبلې او اوښتو زیانونو په هکله اړونده ادارو ته راپور ورکړي.

افغان حکومت د هغو ملکي وګړو لپاره چې د افغان نظامي عملیاتو په بهیر کې او یا هم د مخالفو وسله والو ډلو له لوري زیانمن کیږي د پیسو د ورکړې دوه ډوله پروګرامونه لري: لومړی یې یو ځل پیسې دي چې د جمهوري ریاست له ۹۲/۹۱ کوډ څخه ورکول کیږي، چې دغه پروګرام هر وژل شوي کس ته ۱۰۰۰۰۰ افغانۍ (۱۳۰۰ امریکايي ډالره) اوهر ژوبل شوي کس ته ۵۰۰۰۰ افغانۍ (۶۵۰ امریکايي ډالره) په پام کې نیسي. په جګړه پوري د اړونده پېښو له امله وژل شویو او ژوبل شویو کسانو ته دغه پیسې، پرته لدی چې څوک د پېښېپېښې مسؤول دی ورکول کیږي. د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکه اداره د دغو مرستو مدیریت کوي او پراونه ئې بشپړوي. د ۲۰۱۴ کال څخه تر ۲۰۲۰ کال پوري اجرائیه ریاست دغه پیسې منظورولې. د ۲۰۲۰ کال د مې له میاشتې څخه را په دې خوا دغه پیسې د جمهوري ریاست د چارو د ادارې له لوري مدیریت کیږي، سره لدی چې جنجالي ټاکنې د دې لامل شوې چې د دغو پیسو ویش د مارچ په میاشت کې د پام وړ په کچه ټکنی شي. د پیسو د ورکړې دوهم پروګرام د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت د وزارت له لوري مدیریت کیږي، دغه مرسته ۱۵۰۰ افغانۍ (۲۰ امریکايي ډالره) ده چې هره میاشت د وژل شوي ملکي وګړي د کورنۍ غړو ته ورکول کیږي او په همدې ډول هره میاشت ۷۵۰ افغانۍ هغو ملکي کسانو ته ورکول کیږي چې په جګړو کې ټپي کیږي.[۲] د ټپیانو لپاره میاشتنۍ مرسته

---

۱. یوناما، (افغانستان: په وسله والو جګړو کې د ملکي وګړو خوندیتوب، د ۲۰۲۰ کال د جنوري څخه تر سپتمبر پورې د دریمې ربعې راپور)، کابل، د ۲۰۲۰ کال اکتوبر (_https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama (۵nov_.pdf_revised_۲۰۲۰_۳rd_quarter_report_-_protection_of_civilians_in_armed_conflict

۲. په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز، (د هغو د خپل ځان په هکله پام: د ملکي کسانو د زیان په وړاندې یو پیاوړی افغان ځواب)، د ۲۰۱۳ کال د جنوري ۲۷ (-https://civiliansinconflict.org/publications/research/caring

په داسې توګه په پام کې نیول شوې وه چې ټول د معلولیت لرونکي کسان تر خپل پوښښ لاندې راولي خو د ۲۰۲۰ کال له سپتمبر څخه را په دې خوا دغه مرسته یوازې په جګړې پورې اړونده معلولیت لرونکو کسانو پورې محدوده شوې ده. د افغان حکومت د مرستې هیڅ یو پروګرام هم د ملکیتونو د زیانمن کېدو په بدل کې حقوق په پام کې نه نیسي.

د افغان حکومت د پیسو د ورکړې د پروګرامونو بشپړونکي د امریکا د متحده ایالاتو د حکومت دوه پروګرامونه دي. د نړۍ والې پراختیا لپاره د امریکا د متحده ایالاتو د ادارې له لورې تمویل کېدونکې پروژه، چې د ملکي وګړو کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستې په نامه پېژندل کېږي، دغه پروژه د جګړې له قربانیانو سره له نغدو پیسو پرته د بېړنیو خوړو او درملو مرسته کوي او د امریکا د متحده ایالاتو د اردو رضاکارانه پروګرام، چې له ۲۰۰۵ کال څخه را په دې خوا پیل شوی دی تر څو هغو افغانانو ته د زیانمن کېدو په بدل کې حقوق ورکړي چې د امریکا د متحده ایالاتو د ځواکونو په نظامي عملیاتو کې وژل کېږي، ژوبلېږي او یا ئې هم شتمنۍ ته زیان رسېږي. په افغانستان کې د شمالي اتلانتیک (ناټو) ځواکونو هم دغه ډول رضاکارانه پروګرام له ۲۰۱۰ کال څخه را په دې خوا پیل کړی دی.

د پالیسۍ دغه لنډیز د قربانیانو لپاره د مرستې بېلابېل میکانیزمونه د ملکي ګټه اخیستونکو له لید څخه ارزوي تر څو په هغو ننګونو و پوهېږي چې دغو پروګرامونو ته د لاسرسي په برخه کې ورسره مخامخ دي. دغه لنډیز په همدې توګه په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره د مرکز د ۲۰۱۳ کال له راپور (د دوی د خپل ځان په هکله پام: دملکي زیانونو په وړاندې یو پیاوړی افغان ځواب) څخه را په دې خوا پرمختګ ارزوي. د ۲۰۱۳ کال په راپور کې افغان حکومت ته د افغان ملکي وګړو د مرګ ژوبلې د را کمولو د ټیم د جوړېدو په ګډون یو لړ سپارښتنې شوې دي، چې دغه ټیم به د ملکي زیانونو څارنه او شننه کوي او د مرستې د غوښتنلیکونو پخلی به کوي، همدارنګه د غوښتنلیکونو د پړاوونو د تیرولو بهیر روان وساتي او د غوښتنلیکونو پر وړاندې د کاغذبازۍ اړونده خنډونه له منځه لرې کړي، د پیسو د ورکړې پروګرامونو ته د ښځینه وو لاس رسی اسانه کړي، او د عامه پوهاوي پروګرامونه په لاره واچوي. په داسې حال کې چې د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې د را کمولو دغه ډول نوی جوړېدونکی ټیم د ولسمشرۍ ماڼۍ د توحید په مرکز کې شتون لري، دغه ټیم ته د جګړې له قربانیانو سره د مرستې په اړه د افغان دولت له لورې د غوښتنلیکونو د پخلي په بهیر کې ونډه نه ورکول کېږي. لکه څرنګه چې زموږ اوسنی یځېړنې موندلې ده، د غوښتنلیکونو د بهیر د ښه کولو او همدارنګه پروګرام ته د ښځینه وو د لاس رسي د زیاتولو په برخو کې اړونده سپارښتنې نه دي عملي شوي.

د افغان دولت شمېرې ښیي چې دوی د ۲۰۱۹ کال له مارچ څخه بیا د ۲۰۲۰ کال تر مارچ پورې د جګړې له نږدې ۴۰۰۰ قربانیانو سره مرسته کړې ده.[۳] په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د مرستندویه ماموریت (یوناما) له معلوماتو سره سم له ۲۰۱۴ کال څخه را په دې خوا له ۱۰۰۰۰ څخه زیاد ملکي وګړي وژل شوي او یا هم ټپیان شوي دي. د یوناما راپور همدارنګه څرګندوي چې د ملکي وګړو د زیانمن کېدو د ۳۶ پېښو له لړ څخه چې دوی یې د خپل د ۲۰۲۰ کال د نیمایي په راپور کې څېړنه کړې ده یوازې پنځو یې مرسته ترلاسه کړې ده.[۴] په دې توګه، په افغانستان کې د ملکي قربانیانو له نیمایي څخه ډېرو ئې هیڅ ډول نغدي مرسته نه ده

.(/stronger-afghan-response-civilian-harm

۳. د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواکه ادارې له یوه مامور سره په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جون ۱۷

۴. یوناما افغانستان، په وسله والو جګړو کې د ملکي کسانو خوندیتوب، د کال منځنی راپور، د ۲۰۲۰ کال د جنوري ۱ څخه تر د جون

ترلاسه کړې او یا هم د مرستې د غوښتنې په برخه کې له اړونده پروګرامونو څخه ناخبره دي.

زموږ د ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ له څېړنې سره سم، په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکې څرګندوي چې د جګړې ډېرى ملکي قربانیان د افغان حکومت د نغدي مرستو پروګرامونو ته د لاسرسي په برخه کې د کاغذبازۍ اړونده اړین ګامونه ستونزمن بولي، دغه ستونزمن ګامونه دوی دې ته اړباسي تر څو د غوښتنلیک له سپارلو څخه ډډه وکړي. په دې برخه کې د یوې غوښتنې د مستند کېدو لپاره د تائید د ۷ پړاونو شتون اړین دی . همدا رنګه په دې برخه کې په ولایتي کچه د تائیدۍ د لاسلیک د ترلاسه کولو لپاره د بدو د اخیستو په څېر اداري فساد هم د غوښتنلیکونو پړاونه ځنډوي چې په دې توګه غوښتونکي له څلورو میاشتو څخه بیا د دوه کالو تر مودې منتظر پاتې کیږي تر څو نغدي مرسته ترلاسه کړي. د ملي امنیت د ریاست د لاسلیک د ترلاسه کولو اړتیا ډېرى هغه غوښتونکي له خنډ سره مخامخ کړي دي چې نشي کولای د ملي امنیت د ریاست ودانۍ ته لاس رسی ومومي او یا هم له ملي امنیت سره د اړیکو په تور د طالبانو له لوري د غچ اخیستلو له ګواښ څخه وېرېږي.

په ځانګړې توګه د ۹۱/۹۲ کوډ د غوښتونکو له لړ څخه یواځې پنځلس سلنه ئې ښځینه دي، دا چاره د دې څرګندونه کوي چې ښځینه غوښتونکي له لا زیادو ستونزو سره مخامخ دي. د یوناما د ۲۰۲۰ کال له راپور سره په سمون کې، د مرګ ژوبلې د شمیرو له لسو څخه څلور ئې ښځې او کرجنیان دي.[5] دا په دې معنی ده چې د قربانیانو ډېرى هغه کسان چې وژل شوي دي او یا هم ټپیان شوي دي نارینه دي، چې له ډېرى دغو کسانو کونډې د کوم نفقه برابرونکي څخه پرته پاتې شوي دي. د ښځینه غوښتونکو ټیټه شمیره د دې څرګندونه کوي چې ښځې مخ په ډېرېدونکې کچه له لوړې سره مخامخ او د ځان او خپلو کوچنیانو د اقتصادي حالت له ښه کېدو څخه نا هیلې دي.

سربېره پر دې د ۹۱/۹۲ کوډ د قربانیانو د مرستې پروګرام د ۲۰۲۰ کال د مارچ په میاشت کې په ولسمشریزه ټاکنو کې د سیاسي جنجال له امله وځنډید. د جون په میاشت کې د نوي حکومت له را منځ ته کېدو سره سره، د سیاسي لیوالتیا د کموالي او د حکومت په جوړښت کې د بدلون له امله د دغه پروګرام بیا له سره پیل کېدل ټکني شول، چې په پایله کې ئې د جګړې قربانیان د اړینې مرستې ترلاسه کولو څخه بې برخې شول.

د جګړې هغه ملکي قربانیان چې د طالبانو تر واک لاندې سیمو کې ژوند کوي ځینې وخت له دې وېرې د مرستې غوښتنه نه کوي چې که چیرې دوی له حکومت څخه مرسته ترلاسه کړي نو طالبان به پر دوی د جاسوس او یا هم د حکومت د ملاتړي ګومان وکړي. دغه چاره . سربېره پر دې د ټولو شپږو ولایتونو په کلیوالو سیمو کې د جګړې ملکي قربانیان یا دا چې د مرستې د دغه ډول پروګرامونو د شتون په هکله خبر نه دي او یا هم دا چې دا ورته ستونزمنه ده چې د ولایاتو مرکزونو ته د مرستې ترلاسه کولو لپاره د غوښتنلیک د سپارلو په موخه سفر وکړي.

په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز دا هم وموندله چې د نړۍ والي پراختیا لپاره د امریکا د متحده آیالاتو د اداري له خوا تمویل شوې د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستې پروژه یواځې په هغو کسانو پورې محدوده ده چې کولای شي د غوښتنلیک د سپارلو په موخه د ولایاتو مرکزونو ته سفر وکړي، او د

۳۰ پورې (https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_poc_midyear_report_۲۰۲۰_-_۲۷_
(august.pdf_۱۰_july-revised

۵.یوناما د دریمې ربعې راپور ۶ پانه

هغو ملکي کسانو ګڼ شمیر چي په جګړه کي د ملکي وګړو لپاره مرکز ورسره مرکه کړې څرګنده کړه چي د پورته یادې پروژې په هکله خبر نه دي. او په پای کي جوته شوه چي دوی په دې نه پوهیږي چي څرنګه د امریکا د متحده آیالاتو د ځواکونو د خواخوږۍ نغدي مرستې ته غوښتنلیک وړاندي کړي او یا هم په دې هکله نه پوهیدل چي د دغي مرستي د ترلاسه کولو لپاره لازم معیارونه څه دي.

په یوه مثبت حرکت ي ، افغان حکومت هڅه کوي ترڅو د شهیدانو او معلولینو په چارو کي د دولت د وزارت د غوښتنلیک بهیر پر مختللی کړي، په همدی هکله ئې د معلوماتو داسي یو مرکز را منځ ته کړ ترڅو د غوښتنلیک د بهیر په هکله پوښتنو ته ځواب ورکړي او همدارنګه د خیالي غوښتنلیکونو د مخنیوي په موخه د بایومتریک کارتونه صادر کړي. د دغي لیکني پر مهال دغه ډول یواځي یو مرکز شتون درلود چي د کابل په مرکزي دفتر کي یې فعالیت کاوه، دغه مرکز د ۲۰۱۹ کال څخه تر ۲۰۲۰ کال پوري د معلولیت لرونکو کسانو لپاره ۱۷۱۰۰۰ د پیژندګلوۍ پاڼې او ۱۵۰۰۰۰ د صرافۍ ځیرک کاردونه صادر کړي وه، په داسي حال کي چي د شهیدانو او معلولینو په چارو کي د دولت له وزارت سره له یو میلیون څخه ډیرو افغانانو خپل ځانونه د معلولیت لرونکو په توګه ثبت کړي دي.

افغان حکومت یو لړ مثبت ګامونه اخیستي ترڅو د جګړې د ملکي قربانیانو سره مرسته وکړي. لکه څرنګه چي د پالیسۍ دغه لنډیزه څرګندوي، افغان حکومت باید د دغو پروګرامونو د لا ښه کېدو ژمنه وکړي او د هغو ملکي وګړو سره مرسته وکړي چي لا هم د تاوتریخوالي بوج ګالي. په جګړه کي د ملکي وګړو کسانو مرکز د لاندي ګامونو سپارښتنه کوي ترڅو بیلابیل اړونده پروګرامونه پر مختللي شي، په داسې توګه چي د ملکي کسانو زیانمن کېدل ومني او له قربانیانو سره مرسته وکړي.

۲- دهوایی بریدڅخه وروسته دیو کورنۍ یوازینی ژوندی پاتې شوی ماشوم، کندوز ولایت
آرشیف مرکز غیر نظامیان در جنگ

سپارښتنې

د جمهوري رياست د چارو ادارې ته!

- له ۹۲/۹۱ کوډ څخه مرسته سم له لاسه پيل کړي. د جمهوري رياست د چارو اداره بايد له پخواني اجرايه رياست څخه د مسؤوليتونو اخيستل چټک کړي او سم له لاسه افغان ملکي قربانيانو ته د نغدي مرستي د ورکړې بهير پيل کړي.
- له هغه ځايه چي د پيښې د را منځ ته کېدو او د ملکي کسانو د مرګ ژوبلي د پخلي لپاره د افغان ملي پوليسو تائيد بسنه کوي نو د غوښتنليکونو د بهير په برخه کې دې د ملي امنيت د رياست د لاسليک د درلودلو اړتيا لرې کړای شي.
- د ملي امنيت له شورا څخه دې غوښتنه وسي ترڅو افغان ملي او دفاعي ځواکونو ته په دې هکله لارښوونه وکړي چي د هغو ملکي کسانو نومونه او عمرونه ثبت او د توحيد له مرکز سره شريک کړي چي وژل شوي او يا هم ټپي شوي دي، په ورته وخت کې دې هغوی ته لارښوونه وشي چي دغه معلومات د جمهوري رياست د چارو له ادارې سره شريک کړي دغه معلومات به بيا د جمهوري رياست د چارو له ادارې او د سيمه ايزي حکومتولۍ له خپلواک رياست سره د هغو غوښتنو د تائيد په برخه کې مرسته وکړي چي د دوی له لوري مديريت کيږي.
- د افغانستان د بشري حقونو له خپلواک کميسون سره دې د قرباني شوي کس د پيژندګلوۍ د معلوماتو په هکله تګلاري جوړي کړي، په داسي توګه چي دغه بنسټ د قرباني شوي کس معلومات ساتي.
- د جمهوري رياست له بيړني کوډ څخه دې د قرباني شويو کسانو د مرستې لپاره ځانګړې شوې بودجه بېله کړي، ترڅو افغان ملکي کسانو ته د مرستې په موخه د پيسو د ورکړې د څرنګوالي په برخه کې روڼتيا را منځ ته شي.
- پارلمان ته دې، د زيانمن کېدو د ډول او د ورکړل شويو پيسو د مبلغ په روښانه کولو سره د هغو ملکي کسانو د شمير په هکله کلنی راپور ورکړي چي د افغان حکومت د مرستندويه پروګرامونو له لاري مرسته ورسره شوې ده.

د جمهوري رياست د چارو ادارې او د شهيدانو او معلولينو په چارو کې د دولت وزارت ته!

- له ۹۲/۹۱ کوډ څخه نغدو پيسو او د شهيدانو او معلولينو په چارو کې د دولت د وزارت بسپنو ته د لاس رسي په موخه دې د يوه ګوني غوښتنليک پروسه را منځ ته کړي، ترڅو ډاډمنه کړي چي غوښتونکي په دواړو پروګرامونو کې په اتوماتيکه توګه د نوم ليکلو غوراوي په واک کې لري. لکه څرنګه چي په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز په ۲۰۱۳ کال کې سپارښتنه وکړه، د بيا کتل شويو غوښتنليکونو پروسه بايد ساده، په اسانه توګه د لاس رسي وړ، روښانه

او له جنسيتي اړخه داسي حساسه وي چي ښځينه غوښتونکو ته په مساوي توګه د لاس رسي وړ وي. د غوښتونکو د تيلفون شميرې بايد ثبت شي او هغه ولايتي مامورين چي د ۹۲/۹۱ کوډ د نغدي مرستو او د شهيدانو او معلولينو په چارو کي د دولت د وزارت د پروګرامونو مديريت کوي له غوښتونکو سره دي د هغو د غوښتنليکونو د منل کېدو يا نه منل کېدو په هکله اړيکه ونيسي. د غوښتني تازه او پر وخت لارښوونه بايد د ولايتي حکومتي ادارو په واک کي ورکړل شي او ټول اړونده ولايتي مامورين بايد د نويو تګلارو په هکله روزنه ووينې ترڅو پر اړونده چارو باور او عدالت ډاډمن شي.

د سيمه ايزو ارګانونو خپلواکه اداري ته!

- ولايتي مسؤولينو ته دي د نغدو پيسو د ورکړي د تائيد مسؤوليتونه ورکړای شي ترڅو د تائيد او د پيسو د ورکړي بهير ګړنديوالی ډاډمن شي.
- ملکيتونو ته د زيان د اوښتو او برسيرن ټپي کېدو په ګډون دي د زيان د معلومولو او د نغدو پيسو د ورکړي په موخه دي د ورتيا په شاخصونو کي بدلون راولي. برسيرن ټپي کېدل ټول هغه ژوبليدل او ټپي کېدل رانغاړي چي په روغتون کي بستري کېدو ته اړتيا نه لري.
- د پروسو د اسانه کولو په موخه دي داسي تدابير تر لاس لاندي ونيسي چي لا ډېرو ښځو ته د دې ورتيا ورکړي ترڅو د مرستو د تر لاسه کولو غوښتنه وکړي. دغه تدابير کيدای شي د راديو له لاري او يا هم په روغتيائي کلينيکونو کي د عامه پوهاوي کمپاين وي، چېرته چي د دې شونتيا ډېره ده چي ښځې ئې ووينې او يا يې هم واوري، همدارنګه کيدای شي په ولايتي کچه د ښځينه وو د غوښتنليکونو د پړاونو د تېرولو لپاره د ښځينه کارکوونکو ګمارنه وي.
- د ولايت د والي په دفتر کي د قربانيانو د مرستي دفترونه پرانيزي ترڅو په ولايتي کچه د غوښتليکونو د پروسو د بشپړولو ملاتړ وکړي. دولت بايد د دغو دفترونو پرانيستلو ته په هغو ولاياتو کي لومړيتوب ورکړي چي په جګړو پورې د اړونده مړک ژوبلې کچه پکښي لوړه ده او يا هم په جغرافيائي توګه څلور مرکزونه په داسي سيمو کي جوړ کړي چي د جګړې قربانيان وکولای شي د غوښتنليک د وړاندې کولو او د مرستي د ترلاسه کولو په موخه هلته سفر وکړي.

د ملي امنيت شورا، د ملي دفاع وزارت او د کورنيو چارو وزارت ته!

- ټولو افغان ملي امنيتي او دفاعي ځواکونو ته لارښوونه وکړي ترڅو د ټولو هغو مړينو، ژوبلو او ملکيتونو ته د زيان د رسيدو په هکله د توحيد مرکز ته راپور ورکړي چي د دوی تر قوماندې لاندي عملياتو کي را منځ ته کيږي. دغه معلومات بايد د قرباني شوي کس نوم او عمر را ونغاړي او د سيمه ايزو ارګانونو

خپلواکه اداره او د جمهوري رياست د چارو د ادارې له لوري قربانيانو ته د مرستي په بهير کي د تائيد او پخلي په موخه، د جمهوري رياست د چارو له ادارې سره شريک کړاى شي.

د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستي پروګرام ته!

- د پروګرامونو په هکله دي پوهاوى زيات کړي او پروګرام د ولاياتو له مراکزو څخه ور اخوا ولسواليو ته وغځوي او د پروګرامونو په هکله د قربانيانو د پوهاوي په برخه کي دې له سيمه ايزو شوراګانو او مخورو څخه کټه واخلي.
- د پيښي له را منځ ته کېدو څخه مهلت دي له درې مياشتو څخه شپږو مياشتو ته وغزوي، دا ځکه چي درې مياشتني موده هغه شمير قربانيان بې برخې کوي چي د امنيتي ستونزو او يا هم د لاسرسي د نه درلودلو له امله نشي کولاى د ولاياتو مرکزونو ته سفر وکړي.

د امريکا د متحده آيالاتو ځواکونو ته

- د زيان د جبران د نغدو پيسو د ورکړي د پروګرام په هکله دي عامه پوهاوى زيات کړي او د غوښتني يوه داسې خوندي او د لاس رسي وړ پروسه دي را منځ ته کړي چي قربانيانو او يا هم ژوندي پاتي شويو کسانو ته د دې اجازه ورکړي چي دننه په سفارت او يا هم پرليکه خپله دوسيه پرانيزي. د غوښتنليک د سپارلو پروسه بايد هغه معلومات په ښکاره ډول روښانه کړي چي د دوسيې د پرانيستلو په مهال د غوښتنليک له وړاندي کوونکي څخه غوښتل کيږي، همدارنګه په دي هکله معلومات چي د غوښتنليک وړاندې کوونکى دي د څه شي تمه وکړي او څرنګه به اړيکه ورسره ونيولى شي هم روښانه شي.

چلند

دغه څېړنه په کابل او شپږو ولایاتو (کندهار، هرات، بلخ، ننګرهار، کندز او بغلان) کې ۴۱ نیمه کاره مرکو څخه جوړه شوې ده، په دغو مرکو کې ۲۵ ملکي کسان او ۱۶ دولتي مامورین، سیمه ایز سیاستوال، د ښځو د حقوقو فعالین او د نادولتي سازمانونو غړي ګډون لري. په ټوله کې له ۱۲ تنه ښځو او ۲۹ تنه نارینه وو سره مرکې وشوې. ټول هغه ملکي کسان چې په دغه څېړنه کې مرکې ورسره شوي دي د خپلي کورنی د یو تن غړي د مرګ یا ژوبلې تجربه لري او د مرستي د یوه ډول د ترلاسه کولو شرایط ئې درلودل. په جګړه کې د ملکي وګړو مرکز په غوره شویو ولایاتو کې د مرکه کېدونکو کسانو په ګوته کولو د ناځاپي را اخیستنې چلند وکاراوه. د کوید ۱۹ د قرنطین له امله، په جګړه کې د ملکي وګړو مرکز مرکې د تلفون له لارې او یا هم په مجازي توګه په لاره واچولې. په جګړه کې د ملکي وګړو مرکز همدارنګه د کابل ولایت کې د ټولنیز واټن په پام کې نیولو له مامورینو او ملکي کسانو سره په مخامخ توګه مرکې وکړې.

په دغو مرکو کې، په جګړه کې د ملکي وګړو مرکز له ملکي کسانو څخه د مرستي د پروګرامونو په اړه د دوی د انګیرنې او د هغو ننګونو په هکله و پوښتل چې دوی د مرستې د غوښتنې په مهال ورسره مخامخ دي. دغه لنډیز په ټول هیواد کې د ټولو افغان قربانیانو سروې نه ده، بلکه دغه لنډیز د هغو ملکي وګړو لید څرګندوي چې مونږ د دغې څېړنې په موخه مرکې ورسره وکړې.

په جګړه کې د ملکي وګړو مرکز همدارنګه په اړونده برخه کې د نورو اثارو کتنه هم ترسره کړه ترڅو د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې په هکله او همدارنګه د ملکي وګړو زیانمن کېدو ته، د افغان حکومت د له زیان وروسته د ځواب په هکله ځان پوه کړي. د پالیسۍ دغه لنډیز په جګړه کې د ملکي وګړو د مرکز د ۲۰۱۳ کال د راپور یوه څارنه ده، (د هغو د خپل ځان په هکله پام)، هغه راپور چې د افغان حکومت د مرستې پروګرامونه یې په تفصیل سره و ارزول، او چیرته چې ارتیا لیدل شوې مونږ د لا ډیرو معلوماتو په موخه هغه ته مراجعه کړې ده.

پیژندګلوي

ملکي وګړي په افغانستان کې د جګړې په څلورو لسیزو کې په پراخه پیمانه زوریدلي دي. د یوناما له معلوماتو سره سم، چې د ۲۰۰۹ کال را پدیخوا د ملکي وګړو مرګ ژوبله ثبتوي، په افغانستان کې له ۱۰۰۰۰۰ څخه ډیر ملکي وګړي د جګړو له امله مړه یا ژوبل شوي دي.[۶] د ۲۰۲۰ کال د جنوري او سپتمبر د میاشتو په منځ کې (د ملکي وګړو ۲۱۱۷ تنه وژل شوي دي او همدارنګه ۳۸۲۲ تنه ژوبل شوي دي).[۷] د سولې د راتلو په اړه بین لافغاني خبرې د ۲۰۲۰ کال د سپتمبر د میاشتي په ۱۲ نیټه پیل شوې. دغه خبرې د ۲۰۲۰ کال د فبروري په میاشت کې د افغان امریکا د هغې هوکړې له مخې کیږي چې له مخې ئې د امریکا د متحده آیالاتو حکومت ومنله چې د خپلو سرتیرو شمیر به را کموي او د طالبانو ۵۰۰۰ زندانیان به له بند څخه آزادوي او طالبانو ومنله چې د امریکا د متحده آیالاتو په ځواکونو به بریدونه نه کوي

---

۶. د ملګرو ملتونو خبر، ملکي کسان لا هم د بدرنګه جګړې پیټی وړي د ملګرو ملتونو راپور، ۲۰۱۷ کال د جولای ۱۷ (https://news.un.org/en/story/۲۰۱۷/۰۷/۵۶۱۶۲۲--civilians-continue-bear-brunt-afghanistans-ugly-war-un-report)

۷. یوناما افغانستان، په وسله والو جګړو کې د ملکي کسانو خوندیتوب، د کال منځنی راپور، د ۲۰۲۰ کال د جنوري ۱ څخه تر د جون ۳۰ پورې، کابل د ۲۰۲۰ کال اکتوبر (https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_protection_of_civilians_in_armed_conflict_-_3rd_quarter_report_۲۰۲۰_revised_.pdf_nov۵)

او همدارنګه د افغان حکومت له استازو سره په خبرې کوي.[۸] د دغو خبرو له روان بهير سره بيا هم اوربند لا هم هغه مهم ټکی دی چې لا هم هوکړه نه ده پرې شوې.

افغان ملکي وګړي د دې تمه کوي چې د بېلابېلو اړخونو له لوري ورته پام وشي او مرسته ورسره وشي ترڅو له جګړو څخه له زيږنده زيانونو سره مقابله وکولای شي. د ډېرى افغانانو لپاره، د نفقې د برابرونکي له لاسه ورکول، ټپي کېدل او يا هم د هغو د شتمنيو زيانمن کېدل يوه لويه اقتصادي ستونزه ده. نغدي پيسې په هره کچه چې وي د يوه خواخوږي د له لاسه ورکولو بديل نشي کېدای، خو بيا هم افغان حکومت او نړۍ والو ځواکونو له نورو مرستندويه پروګرامونو سره په ګډه چې له ۲۰۰۴ کال څخه را په دې خوا فعاليت کوي، د ګڼ شمير افغانانو مرسته کړې ده. له قربانيانو سره دغه مرسته کوونکي پروګرامونه (د افغان حکومت پروګرامونه چې له ۲۰۰۴ کال څخه فعاليت کوي د امريکا د متحده آيالاتو د ځواکونو پروګرام چې له ۲۰۰۵ کال څخه فعاليت کوي[۹] او د ناټو پروګرامونه چې له ۲۰۰۶ کال څخه را په دې خوا فعاليت کوي [۱۰]) وژل شويو او ژوبل شويو کسانو ته نغدي مرستي او د دې ترڅنګ د امريکا د متحده آيالاتو او د ناټو پروګرامونه شتمنيو ته د زيان د اوښتو په بدل کې هم مرستي په بر کې نيسي. د نړۍ والي پراختيا لپاره د امريکا د متحده آيالاتو د ادارې يا يو اس آی ډي له لوري حمايه شوی د ملکي کسانو مرستندويه افغان پروګرام له ۲۰۰۳ کال څخه را په دې خوا هغو افغان ملکي کسانو ته کار کوي چې د طالبانو او نورو مخالفو وسله والو ډلو په وړاندې د امريکا د متحده آيالاتو او د ناټو د ځواکونو په عملياتو کې زيانمن شوي دي. دغه پروګرامونه غير نغدي مرستي لکه خواړه، درمل، د کور لوښي او وسايل، مسلکي زده کړې او درملنه را نغاړي.[۱۱]

قانون او پاليسي

د افغانستان په جګړه کې ښکېلې خواوې قانوني مسؤوليت لري ترڅو د نړۍ وال بشري قانون او د بشري حقونو د نړۍ وال قانون له مخې د سر غړوني په صورت کې د تاوان ورکړه او حساب ورکونه دوامنه کړي. د نړۍ وال بشري قانون او د بشري حقونو د نړۍ وال قانون له مخې د تاوان ورکول، قناعت، درملنه، د بيا نه را منځ ته کېدو تضمين او همدارنګه د سرغړوني د بيا نه تکرارېدو تضمين په پام کې نيول شوي دي (د

۸. د بي بي سي خبر، افغان جګړه، متحده آيالاتو او طالبانو هوکړه لاسليک کړه ترڅو ۱۸ کلنه جګړه پای ته ورسوي، د ۲۰۲۰ کال د فيبروري ۲۹ (https://www.bbc.com/news/world-asia-۵۱۶۸۹۴۴۳)

۹. په جګړه کې د ملکي لپاره مرکز، د متحده آيالاتو نظامي ځواکونو د ملکي کسانو لپاره د سيستم ادعا وکړه، ۲۰۰۸ کال د اپريل ۳۰، http://civiliansinconflict.org/resources/pub/us-military-claims-system-for-civilians; په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز، د خلکو له لاسه ورکول، په افغانستان کې د ملکي کسانو د کړيدلو بيه او پايلې (ترونکی ور اضافه کړی) په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز، په وسله والو جګړو کې ملکي کسانو ته د متحده آيالاتو د ځواکونو د زيان په بدل کې تاوان، ۲۰۲۰ کال د مې مياشت https://civiliansinconflict.org/wp-content/uploads/۲۰۱۷/۰۹/CENTER_Condolence_White_Paper_۲۰۱۰.pdf; په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز، په افغانستان کې د خوا خوږۍ نغدي مرسته، د متحده آيالاتو د ځواکونو لپاره د حاکمې پاليسۍ يوه موضوع، ۲۰۱۵ کال د مې ۱۱ https://civiliansinconflict.org/wp-content/uploads/۲۰۱۷/۰۸/payments_CIVIC_Exgratia_۲۰۱۵_Brief.pdf; او کورا کورير، څرنګه متحده ايالات په افغانستان کې وژل شويو او زيانمن شويو ته پيسې ورکولې، ۲۰۱۵، فيبروري ۲۷ https://theintercept.com/۲۰۱۵/۰۲/۲۷/-payments-civilians-afghanistan/.

۱۰. ناټو، د ناټو غړو د ملکي کسانو د مړګ او ژوبلې په هکله لاربنود تائيد کړ، ۲۰۱۰ کال د اګست ۶ (https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_۶۵۱۱۴.htm?selectedLocale=en)

۱۱. يو اس آی ډي، د افغان ملکي وګړو د مرستې ۲ پروګرام، ۲۰۱۹ کال د مې ۷ https://www.usaid.gov/afghanistan/fact-sheets/afghan-civilian-assistance-program-ii-acap-ii.

مخنیوي دنده).[12] ځیني وسله وال ارخونه هم هغو قربانیانو سره مرسته کوي چې په تصادفي ډول د جګړې په مهال زیانمن شوي دي او یا هم په داسي حال کې چې د دغه ډول سرغړونو پخلی نه وي شوی. د زیان د جبران دغه ډول کېدای شي د ستاینې، نغدو پیسو، او په انفرادي یا په ټولیزه توګه د ژوندانه د اسانتیاوو د برابرولو د پروګرامونو په بڼه وي. د تاوان ورکړه د هغه عمل جبران نه دی چې د نړۍ وال قانون سره په سمون کې نه ترسره کیږي. په افغانستان کې د امریکا د متحده آیالاتو او د ناټو ځواکونو دغه ډول د زیان جبران هغو کسانو او ملکیتونو ته په پام کې نیولی چې په تیروتني سره د نظامي عملیاتو په مهال ژوبلیږي، زیانمن کیږي او یا هم ورانیږي.

افغان حکومت یو د هغو کم شمېرو حکومتونو څخه دی چې د دې په پام کې نیولو پرته چې څوک د پېښې مسؤول وو د جګړې له قرباني شویو کسانو سره مرسته کوي.[13] افغان حکومت د پېښې د مسؤول لوري له په پام کې نیولو پرته د جګړې د قربانیانو لپاره د مرستې په برخه کې په کورني قانون، پالیسی، مذهبي (دیيت) او دودیزو دلایلو ارخ لګوي. دغه ډول هڅي په نړۍ وال بشري قانون کې راغلي، چې د ټولو کسانو د طبیعي مقام او بشریت ځانګړتیاوې بیانوي. کله چې له ملکي کسانو سره د مسؤول لوري له په پام کې نیولو پرته د جګړې له امله د قرباني کېدو په بدل کې مرسته وشي دغه ډول مرسته د قرباني شویو کسانو د مرستې په توګه پیژندل کېدای شي.

د افغان حکومت د قربانیانو د مرستي پروګرامونه

د افغانستان د اساسي قانون ۵۳ ماده د هغو پالیسیو لپاره یو ډول ځواک دی چې له ملکي کسانو سره په مرسته کولو تمرکز کوي. له ۲۰۰۱ کال څخه را په دې خوا، افغان دولت د مرستو د برابرولو په موخه یو لړ بېلابېلې پالیسی او قوانین وضع کړي دي.[14] افغان حکومت همدارنګه په ښکاره ډول د ملکي کسانو د مرګ

> **۵۳ ماده، د افغانستان اساسي قانون**
>
> دولت د شهیدانو او مفقودینو له پاتې کسانو، د معلولینو او معیوبینو د بیا ځواکمنی او په ټولنه کې د هغوی د فعالې ونډې اخیستنې په خاطر د مالي مرستو او روغتیایي خدمتونو د تنظیم لپاره د قانون له حکمونو سره سم لازم تدبیرونه نیسي.
> دولت د متقاعدینو حقوق تضمینوي او له زړو کسانو، بې سرپرسته ښځو، معیوبینو او معلولینو او بې وسه یتیمانو سره د قانون له حکمونو سره سم لازمي مرستې کوي.

۱۲. د عالي کمیشنر دفتر، د بشري حقونو د نړیوال قانون څخه د ښکاره سرغړونې او همدارنګه له بشري نړیوال قانون څخه د سختې سرغړونې د قربانیانو د درملنې او بیا رغاونې په حق بنسټیزې پالیسی او لارښود، ۲۰۰۵ کال، دیسمبر (https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx)

۱۳. عراقي حکومت هم د دې له په پام کې نیولو پرته چې څوک د پیښې مسؤول دي، ټولو هغو قربانیانو ته مرسته رسوي چې د جګړو په مهال زیانمن کیږي.

۱۴. د حکومت د هر مسؤولیت په هکله د لا زیادو تفصیلاتو لپاره، د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز، د هغو د خپل ځان په هکله پام، د ملکي کسانو زیان ته یو پیاوړی افغان ځواب، ته مراجعه وکړئ (۲۰۱۳ کال، کابل)https://civiliansinconflict.org/publications/research/caring-stronger-afghan-response-civilian-harm/

ژوبلي د مخنيوي او را كمولو په اړه د ۲۰۱۷ كال ملي پاليسۍ ته خپله ژمنتيا څرګنده كړې او دغه پاليسي يې ترلاسه لاندې نيولې ده ترڅو د ملكي كسانو د هغو زيانونو كچه را ټيټه كړي چې د افغان امنيتي ځواكونو په عملياتو كې ورته رسيږي او په همدې ډول له زيانمن شويو كسانو سره مرسته وكړي. دغه پاليسي همدارنګه افغان ملي امنيتي او دفاعي ځواكونه دې ته اړ باسي ترڅو اړوندو ادارو ته د ملكي كسانو د مړګ ژوبلي او زيانمن كېدو په هكله راپور وركړي.

افغان حكومت هغو ملكي كسانو ته چې د جګړو له امله زيانمن كيږي د نغدو پيسو د وركړې دوه ډوله پروګرامونه لري. د ۹۱ يا ۹۲ كوډ له بېړنۍ بودجې څخه يو ځل پيسې او د شهيدانو او معلولينو په چارو كې د دولت د وزارت له لارې د هغو قربانيانو له كورنيو سره مياشتنۍ مالي مرسته چې په جګړو كې اغيزمن كيږي. د شهيدانو او معلولينو په چارو كې د دولت وزارت همدارنګه دغه پيسې د ملي امنيتي او دفاعي ځواكونو زيانمنو شويو كورنيو ته هم وركوي. په دغه برخه كې مونږ په لنډه توګه دغه پروګرامونه په جلا ډول تر بحث لاندې نيسو او پر دې بحث كوو چې له ۲۰۱۳ كال څخه را په دې خوا په دغو پروګرامونو كې څه ډول بدلون راغلی دی .

د جمهوري رياست د ۹۱ او ۹۲ كوډ بسپنه

هر كال، د افغانستان د ماليې وزارت له ملي بودجې څخه يوه اندازه پيسې د هغو بېړنيو او سم د لاسه پلانونو لپاره بېلوي چې يوازې جمهور رئيس ئې د لګولو واک لري. د دغو كوډونو ترمنځ، دوه كوډه (د پاليسۍ ۹۱ كوډ او د بېړنيو حالاتو ۹۲ كوډ) قربانيانو ته د نغدي مرستي كولو په موخه كارول شوي دي.۹۲ كوډ د بېړنيو حالاتو لپاره په پام كې نيول شوی او ۹۱ كوډ د پاليسۍ كوډ دی چې د لوړ رتبه مامورينو د امنيت، روغتيا، نړۍ والو سفرونو او لګښتونو د پوره كولو لپاره كارول شوی دی.[۱۵] افغان جمهور رئيس د دې واک لري چې د كوډونو ترمنځ پيسې وليږدوي او له ۲۰۱۴ كال څخه را په دې خوا ئې دواړه كوډونه له قربانيانو سره د نغدي مرستي په موخه كارولي دي.[۱۶] د ماليې وزارت د ۹۱ كوډ او ۹۲ كوډ لپاره په ورته كچه پيسې بېلې كړي دي چې ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰ افغانۍ (نږدې ۱۲۹۸۷۰۰۰ امريكايي ډالر) دي او ۲۰۱۹ كال له مارچ څخه بيا د ۲۰۲۰ كال تر مارچ پورې موده تر پوښښ لاندې نيسي.[۱۷]

د هغو ملكي كسانو كورنۍ چې په جګړو كې وژل كيږي يا شهيدان كيږي د ۹۲/۹۱ كوډ څخه د ۱۰۰۰۰۰ افغانيو (۱۳۰۰ امريكايي ډالر) نغدي مرستي مستحق دي، په داسي حال كې چې په جګړو كې ژوبل شوي ملكي وګړي د ۵۰۰۰۰ افغانيو (۶۵۰ امريكايي ډالره) مستحق ګڼل كيږي.[۱۸] اګر كه هغه قربانيان چې سربيرن ټپيان شوي وي او يا ئې هم شتمنۍ ته زيان رسيدلی وي د دغو كوډونو تر پوښښ لاندې نه رازي.

---

۱۵. عصمت الله سروش، د ميليونونو پيسو وركړه: د ۹۱ كوډ بودجه څرنګه لګول كيږي، د اطلاعات روز ورځ پاڼه، ۲۰۱۹ كال د سپتمبر ۱۳ (/budget-used-۲-where-and-how-is-code/۸۴۵۰۸/https://www.etilaatroz.com)

۱۶. د ماليې وزارت له يوه پخواني كاركوونكي سره د په جګړه كې د ملكي كسانو د مركز تلفوني مركه، كابل، ۲۰۲۰ كال، د اګست ۱۲

۱۷. د ماليې وزارت، د ۱۳۹۸ كال لپاره تائيد شوې ملي بودجه، ۲۰۱۹ كال، د نومبر /۱۷http://www.budgetmof.gov.af pdf,.۲۰٪۲۰Budget٪۲۰Enacted٪۲۰٪۲۰Version٪-۲۰Dari٪۲۰Budget-Decree٪۲۰National٪۱۳۹۹/images ۹۱ .p

۱۸. په دې هكله د لا زيادو معلوماتو لپاره، د په جګړه كې د ملكي كسانو لپاره د مركز، د دوی د خپل ځان په هكله پام ترونكي ته مراجعه وكړی -۲۱https://civiliansinconflict.org/publications/research/caring-stronger-afghan-response /civilian-harm

کله چې پروګرام په ۲۰۰۴ کال کې پیل شو، د دغې بسپنې مدیریت د جمهوري ریاست د چارو د ادارې له لوري کېده. مګر د ۲۰۱۴ کال د سپتمبر په میاشت کې د ولسمشر اشرف غني او ډاکټر عبدالله عبدالله تر منځ د ملي وحدت د حکومت له را منځ ته کېدو وروسته د ۹۲/۹۱ کوډ کارونه او له دغو کوډونو څخه د قربانیانو له کورنیو سره د مرستې د چارو مدیریت اجرائیه ریاست ته چې په رأس کې ئې ډاکټر عبدالله وو ولېږل شو. د ۲۰۱۹ کال د مارچ د میاشتې بیا د ۲۰۲۰ کال د مارچ د میاشتې ترمنځ موده کې نږدې ۴۰۰۰ ملکي قربانیانو د ۹۲/۹۱ کوډ له بسپنو څخه مرستې ترلاسه کړې[19]، د جمهوري ریاست جنجالي ټاکنې د دې لامل شوې چې د دغو مرستو ویش د ۲۰۲۰ کال د مارچ په میاشت کې د پام وړ په کچه ټکنی شي. د ۲۰۲۰ کال د مې له میاشتې څخه را په دې خوا دغه بسپنه د جمهوري ریاست د چارو د ادارې له لوري مدیریت کیږي. په جګړه کې د ملکي وګړو مرکز له اجرائیه ریاست او د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکه ادارې څخه غوښتنه وکړه ترڅو هغه معلومات په واک کې ورکړي چې وښیي څومره شمېر قربانیانو ته دوی مرسته رسولې ده خو اړونده ماموریتو په دې دلیل د معلوماتو له شریکولو ډډه وکړه چې ګواکې دغه معلومات محرم دي. اګر که د هغو کسانو د شمېر په هکله چې دغه مرستې ئې ترلاسه کړې دي معلومات باید څرګند شي ترڅو په دې هکله غوره ارزونې ته لاره هواره کړي چې دغه مرستې څرنګه ملکي قربانیانو ته ورکول کیږي. د هغه رسمي بهیر په بنسټ چې د ۲۰۱۶ کال د فیبروري په ۲۸ نېټه د جرائیه رئیس له لوري تائید شوی ده دغه مرستې په دوه ډوله ورکول کیږي (ضمیمه وګورۍ):

د هیئت په بنسټ مرسته: یو هیئت د کورنیو چارو د وزارت، د روغتیا د وزارت، د ملي امنیت د ریاست، د افغان ملي اردو، د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکه اداره او د افغان ملي پولیسو له یوه یوه استازي څخه جوړ وي. هیئت معمولاً د پېښو سیمو ته سفر کوي او له امنیتي ماموړینو، عیني شاهدانو او د قرباني شویو کسانو له کورنیو سره مرکې کوي. یو ځل چې هیئت خپلې څېړنې بشپړې کړي یو راپور جوړېږي او د ملکي قربانیانو له یوه لست سره یو ځای د جمهوري ریاست د چارو ادارې یا اجرائیه ریاست ته د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکه ادارې له لارې د نغدو پیسو د ورکړې په موخه سپارل کیږي. سربېره پر دې، جمهور رئیس او اجرائیه رئیس کولای شي چې له اړتیا سره سم هیئت جوړ کړي. په عمل کې دغه ډول هیئت په لویو ښاري سیمو کې د پېښو پر مهال او یا هم د هغو پېښو د څېړلو په موخه جوړېږي چې په کې شمیر ملکي وګړو ته مرګ ژوبله پکښې اوښتې وي. د دغه ډول پېښو بیلګې عبارت دي له: د هلمند ولایت د سنګین ولسوالی د ۲۰۱۴ کال پېښه، د ۲۰۱۷ کال د مې په میاشت کې د کابل د زنبق د څلور لارې

د کندهار یوه میرمن د هغې د خاوند له انځور سره چې د سرک د غاړې د چاودیدونکو موادو د چاودنې په پایله کې ووژل شو

سرچینه: په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز

۱۹. د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواکه ادارې له یوه کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جولای ۱۷

چاودنه، د کندز ولایت د دښت ارچي ولسوالی د ۲۰۱۸ کال د مې د میاشتې پېښه، په ۲۰۱۹ کال کې د غزني د ښار پېښه، او په همدې ډول د بلخ ولایت د ۲۰۲۰ کال د جنوري د میاشتې پېښه.[۲۰]

۲۰. د هلمند ولایت د سنګین ولسوالی په دغه پېښه کې، له راپور سره سم ۲۵ تنه ملکي وګړي ووژل شول او ۴۵ تنه ټپیان شول، د پېښې د جزئیاتو په هکله دلته مراجعه وکړی https://ocs.gov.af/dr/order_details/۲۰۷) د کابل د زنبق د څلور لارې په چاودنه کې نږدې ۸۵ کسه مړه او له ۳۵۰ تنو څخه ډېر ټپیان شول، د جزئیاتو لپاره دلته مراجعه وکړی، https://www.bbc.com/news/world-asia-۴۰۱۰۲۹۰۳). د کندز ولایت د دشت ارچي ولسوالی په پیښه کې ۳۶ تنه ووژل شول او ۷۱ ملکي وګړي ټپیان شول، د زیادو جزئیاتو لپاره دلته مراجعه وکړی https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/rights-freedom/two-new-reports-on-afghan-civilian-casualties-gruelling-but-important-reading/) د غزني ولایت د اندړو په ولسوالی کې ۹ تنه ملکي وګړي ووژل شول (http://khabarnama.net/blog/۲۰۱۹/۰۳/۱۳/-the-ministry-of-defense-has-sent-a-delegation-to-inspect-civilian-casualties-in-ghazni/) او د افغان هوایي ځواکونو د هوایي بریدونو په پایله کې د بلخ ولایت د بلخ په ولسوالی کې ۷ تنه ملکي وګړي ووژل شول (https://da.azadiradio.com/a/۳۰۳۹۸۶۴۳.html).

لومړی انځور: د ۹۲/۹۱ کوډ د غوښتنلیک بهیرونه

د غوښتنلیک په بنسټ مرسته: ملکي کسان همدارنګه کولای شي چي په مخامخ ډول د مرستي د ترلاسه کولو په موخه غوښتنلیک وسپاري او اړ دي چي د هغه روغتون یا روغتیایي کلینیک څخه لاسلیک ولري چیرته چي د قرباني شوي کس درملنه شوې ده. وروسته بیا اړتیا لیدل کیږي چي د دغو لاسلیکونو پخلی د افغان ملي پولیسو، د ملي امنیت د ریاست او د ولایتي روغتیایي مسؤولینو له لوري وشي. دغه بهیر کیدای شي له درېیو څخه تر څلورو میاشتو پوري موده ونیسي. (لومړی انځور وګورئ).

د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکي اداري د یوه کال شمېرې ښئي چي دوی د ۲۰۱۹ کال له مارچ څخه بیا د ۲۰۲۰ کال د مارچ تر میاشتې پورې د ۴۰۰۰ شا او خوا قربانیانو سره مرسته کړې ده، خو د یوناما له راپور سره سم له ۲۰۱۴ کال څخه را په دې خوا هر کال له ۱۰۰۰۰ څخه ډېر ملکي کسان وژل شوي او یا هم ټپیان شوي دي.[21] یوناما همدارنګه راپور ورکړی دی چي د ملکي وګړو د زیانمن کېدو د ۳۶ پیښو له لړ څخه چي دوی ئې د خپل د ۲۰۲۰ کال د نیمایي د راپور لپاره څېړنه کړې ده یوواځي پنځو تنو ئې مرسته ترلاسه کړې ده.[22] په افغانستان کي د ملکي قربانیانو له نیمایي څخه زیاد کسان هیڅ نغدي مرسته نه ترلاسه کوي او یا یې هم د مرستې د ترلاسه کولو په موخه غوښتنلیک نه ده سپارلی.

قربانیانو ته د شهیدانو او معلولینو په چارو کي د دولت د وزارت مرسته

دوهم ډول مرسته چي د افغان دولت له لوري ورکول کیږي د شهیدانو او معلولینو په چارو کي د دولت د وزارت له لوري مدیریت کیږي. وړاندي له دې د دغه وزارت مرستو د ملکي کسانو او د ملي امنیتي او دفاعي ځواکونو اړونده د جګړې د قربانیانو په ګډون د معلولیت لړونکي ټول کسان تر پوښښ لاندي نیول نو له همدې امله یواځي د ملکي قربانیانو د مرستي بسپنه نه بلل کېده. مګر د ۲۰۲۰ کال د سپټمبر په میاشت کي ولسمشر اشرف غني یو فرمان صادر کړ چي پکښې یادونه شوې وه چي دغه مرسته به یوواځي په جګړه پورې اړونده معلولینو پوري ځانګړې وي او دغه مرسته به نور هغه کسان ترلاسه نه کړي چي مورزاده معلول دي.[23]

په ورته وخت کي، هغه کسان چي د جګړې له امله معلول یا ټپي شوي دي د ۷۵۰ افغانیو (۱۰ امریکایي ډالره) او ۱۵۰۰ افغانیو (۲۰ امریکایي ډالره) تر منځ میاشتنۍ مرسته ترلاسه کوي.[24] دغو پیسو ته د لاسرسي لپاره د غوښتنلیک د سپارلو بهیر همغه شان دی کوم چي د ۹۲/۹۱ کوډ لپاره په لاره اچول کیږي او په همغه اندازه پېچلی دی.[25] د افغان ملي امنیتي او دفاعي ځواکونو هغه غړي چي وژل کیږي او یا ټپي کیږي هم په همدې کچه مرسته ترلاسه کوي.

د شهیدانو او معلولینو په چارو کي د دولت د وزارت د ویاند د معلوماتو له مخې، د مالیې وزارت

---

۲۱. د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواکه اداري له یوه کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جولای ۱۷

۲۲. د یوناما د ۲۰۲۰ کال د نیمایي راپور، ۲۶ پانه

۲۳. هادي خوش نویس، د ناجګړه ایزو معلولینو د مرستې په بندیدو نیوکه، قانون تبعیضي ده، (.https://www.etilaatroz com/۱۰۶۳۴۵/criticism-of-cutting-off-rights-non-war-invalids-law-is-discriminatory/)

۲۴. د دغې بسپنې په هکله د لا زیادو جزئیاتو لپاره زمونږ د ۲۰۱۳ کال راپور وګورئ، په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز، د هغو د خپل ځان په هکله پام، د ملکي کسانو زیانمن کیدو ته یو پیاوړی افغان ځواب، ۲۵ ۲۷ پانه

۲۵. په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز، د هغو د خپل ځان په هکله پام، د ملکي کسانو زیانمن کیدو ته یو پیاوړی افغان ځواب، ۲۶ پانه وګورئ

دولت جمهوري اسلامي افغانستان
اداره ملی حمایت از افراد دارای معلولیت و ورثه شهدا
امریت اداره ملی حمایت از افراد دارای معلولیت و ورثه شهدا ولایت ننگرهار

د شهیدانو د ورثوو د ثبت دفتر

Islamic Republic Of Afghanistan
National Authority for persons with Disabilities & Heirs of Martyrs

د افغانستان اسلامی جمهوریت
د معلولیت لرونکو وګړو او د شهیدانو د ورثې د ملاتړ ملی اداره
د ننګرهار ولایت د معلولیت لرونکو وګړو او د شهیدانو د ورثې د ملاتړ ملی اداری امریت

د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت د وزارت فورمه چې د ننګرهار ولایت د یوه تن قرباني لپاره ډکه شوې ده.

سرچینه: په چګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز

د ۱۳۹۸ مالي کال (د ۲۰۱۹ کال له مارچ څخه د ۲۰۲۰ کال تر مارچ پورې) لپاره دغه وزارت ته ۱۳۵۰۰۰۰۰۰۰۰ افغانۍ (۱۷۵۳۲۴۰۰۰ امریکایي ډالر) ځانګړې کړې وې چې خپلو اړوندو مرسته ترلاسه کوونکو ته یې ورکړي. د ۲۰۲۰ کال تر اګست پورې، د مالیې وزارت د ټاکلې بودجې له نیمایي څخه زیاده وېشلې وه، په داسې حال کې چې پاته برخه ئې په راتلونکو میاشتو کې د وېش لپاره په پام کې نیولې وه.[26] د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت وزارت اټکل کوي چې افغانستان نږدې درې میلیونه د معلولیت لرونکي کسان لري چې له لږ څخه یې نږدې یو میلیون له وزارت سره ثبت دي.[27]

د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت وزارت په دې برخه کې لومړني ګامونه پورته کړي دي ترڅو

۲۶. شمشاد تلویزیون، د شهیدانو، معلولینو په چارو کې د دولت د وزارت له ویایند سره مرکه، ۲۰۲۰ کال، د اګست ۱۲ (https:// 5KSQ2v2f81Q=www.youtube.com/watch?v)

۲۷. د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت وزارت، د ۱۳۹۸ کال د لاس ته راوړنو او پرمختګونو په هکله کلنی راپور (https:// pdf.0_min-____20٪20Report._dari٪Graphic/06-2020/mmd.gov.af/sites/default/files)

د غوښتنلیکونو د وړاندې کولو په بهیر کې سمون را منځ ته کړي، د فساد مخه ونیسي او د قرباني شویو کسانو د ژوبلې او یا هم د له منځه تللو د پخلي پروسه لا اسانه کړي. د دې لپاره چې دغه موخې ترلاسه شي، په ۲۰۲۰ کال کې د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت وزارت ۷۱۷ د ټلیفون مرکزونه را منځ ته کړي دي چې په ټول افغانستان کې د لاس رسي وړ دي او په همدې توګه ئې د یوې دمې مرکز په کابل کې را منځ ته کړی دی چې د غوښتنلیکونو اړوند پراونه بشپړوي او مرسته ترلاسه کوونکو ته د بایومتریک پېژند پاڼې او د صرافی ځیرک کاردونه صادروي.[28] د یوې دمې د مرکز موخه دا ده چې ټول اړونده مامورین تر یوه چت لاندې را ټولوي ترڅو د غوښتنلیکونو د پړاونو د تیرولو بهیر ګړندی شي. د ټلیفون مرکزونه د قربانیانو د مرستې په غوښتنلیکونو پورې د اړونده پالیسیو او پروسو په هکله د غوښتونکو پوښتنې ځوابوي، او د فساد او خیالي غوښتونکو د مخنیوي په موخه بایومتریک پیژند پاڼې صادروي. دا مهم ګامونه دي، مګر له قربانیانو سره د مرستې په برخه کې د ټاکل شویو موخو د پوره کولو لپاره د لا ډیرو سمونونو او پرمختګونو اړتیا ده. اوس مهال یوواځې یو د یوې دمې فعال مرکز په کابل کې میشت د شهیدانو او معلولینو د چارو د وزارت په اصلي دفتر کې شتون لري، دغه مرکز له ۲۰۱۹ کال څخه بیا تر ۲۰۲۰ کال پورې د معلولیت لرونکو کسانو لپاره ۱۷۱۰۰۰ پیژندپاڼې او ۱۵۰۰۰۰ د صرافی ځیرک کاردونه صادر کړي دي.[29]

سربېره پر دې، داسې ښکاري چې د ټلیفون مرکزونه په بشپړه توګه فعال نه دي. په تیرو لسو میاشتو کې په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز لس ځله په کاري او رسمي وخت کې دغو مرکزونو ته زنګ وواهه خو هیڅ چا هم دغو ټلیفونونو ته ځواب ور نه کړ. د هغو ۲۵ ملکي وګړو له منځ څخه چې په دغه څېړنه کې مرکې ورسره شوي دي هیڅ چا هم د ټلیفون د دغو مرکزونو په هکله او همدارنګه د یوې دمې د مرکز په هکله معلومات نه درلودل.

د دولت د قربانیانو مرستي ته د لاسرسي په برخه کې د شته ننګوونو په تړاو د ملکي کسانو لید

په جګړه کې د ملکي وګړو د مرکز د ۲۰۱۳ کال څېړنې وموندله چې د افغان دولت د قربانیانو د مرستې پروګرامونه د قاغذ پرانې د بهیرونو، د پیسو په ورکړه کې د ځنډ، د ناکافي مرستې، د لاسرسي په برخه کې د ننګونو، فساد او بډو او د زیانمن کېدو په بدل کې مرستو ته د لاسرسي په برخه کې د ښځو پر وړاندې د پرتو ننګونو له امله کمزوري او ټکني شوي دي.[30]

لکه څرنګه چې پورته یادونه وشوه، دولت یو لړ ګامونه اوچت کړي دي ترڅو اړونده پروګرامونه لا ښه شي، مګر په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره د مرکز د ۲۰۲۰ کال څېړنه ښئي چې د ۲۰۱۳ کال کې شمیر خنډونه لا هم شتون لري. په ځانګړې توګه د ۹۲ کوډ د پروګرام ځنډیدل، داسې مهال چې د تاوتریخوالي کچه لوړه او د کوید ۱۹ ناروغی د هیواد اقتصاد په پراخه کچه اغیزمن کړی ده، د هغو ملکي وګړو ستونزې لا زیاتې کړې دي چې د جګړو له امله کړیږي. د عامې روغتیا وزارت څرګنده کړې ده چې د دوی خپله سروې ښیي چې د هیواد په کچه نږدې لس میلونه خلک په وایرس اخته شوي دي، په داسې حال کې چې

28. د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت وزارت، د ۱۳۹۸ کال د لاس ته راوړنو او پرمختګونو په هکله کلنی راپور، ۲۰۲۰ کال، جون.

29. شمشاد تلویزیون، د شهیدانو، معلولینو په چارو کې د دولت د وزارت له ویاند سره مرکه، ۲۰۲۰ کال، د اګست ۱۲ (https://www.youtube.com/watch?v=Q۱۸f۲v۲QSK۵)

30. په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز، د هغو د خپل ځان په هکله پام، ۲۱ ۳۹ پاڼه

په رسمي دول د دغه وایرس له ۴۰۰۰۰ څخه کمې مثبتې پېښې ثبت شوي دي.[۳۱]

د پړاونو د تیرولو د مودې اوږدوالی

د غوښتنلیک د سپارلو بهیر ډېر ورو او ستونزمن دی ، که چیري په سمه توګه ترسره هم شي خو بیا هم له درې څخه تر څلورو میاشتو پورې وخت نیسي، دا ځکه چي د دغه غوښتنلیک لپاره د ولایت په کچه د درې لاسلیکونو او همدارنګه په کابل کي له مسؤولینو څخه د دوه لاسلیکونو د اخیستلو اړتیا ده.[۳۲] مګر که چیرې کوم یو سند ورک شي نو دا بیا درې یا څلورو نورو میاشتو ته اړتیا لري ترڅو د سند غوښتنه وشي او کابل ته د پړاونو د تېرولو لپاره ولیږل شي. ځیني وخت غوښتونکي باید کابل ته راشي ترڅو د خپلو غوښتنلیکونو څارنه وکړي، د یادولو وړ ده چي دا کار اجباري نه دی.[۳۳] د ۲۰۲۰ کال د ۹۲/۹۱ کوډ د پروګرامونو له ځنډ سره، ان که چیري بهیر همدا اوس هم له سره پیل شي، نو داسې قربانیان به شتون ولري چي په ۲۰۱۹ کال کي ئې غوښتنلیک سپارلی خو تر اوسه یې لا مرسته نه ده ترلاسه کړې. د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکه اداره اټکل کوي چي نږدې ۵۰۰۰ غوښتنلیکونه د ۲۰۲۰ کال د مارچ له میاشتي را په دې خوا په سیستم کي معطل دي او د تائید او د پیسو د ورکړې لپاره په تمه دي.[۳۴] د بیلګي په توګه، د هرات له ولایت څخه یوه ښځه چي د خپل خاوند په ګډون ئې د خپلې کورنۍ درې غړي په ۲۰۱۷ کال کي له لاسه ورکړي دي، په جګړه کي د ملکي وګړو مرکز ته څرګنده کړه چي هیڅ دول مرسته ئې لا تر

په کندهار کې یوه میرمن د خپل هغه زوی د انځور د ښودلو په حال کې چې د سرک د غاړې په چاودنه کې ووژل شو.

سرچینه: په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز

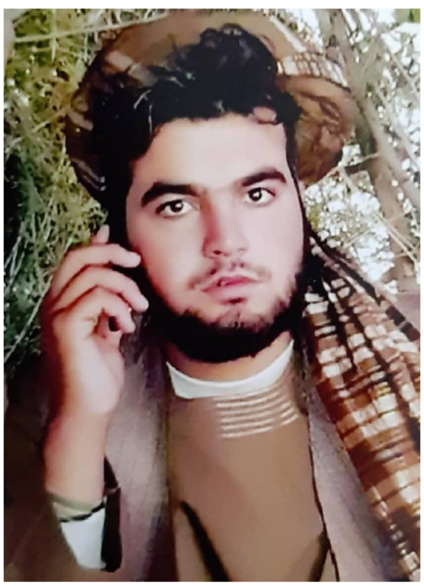

۳۱. پارسي بي بي سي "" د روغتیا د وزارت ارزونه، لس میلیونه افغانان په کرونا وایرس اخته شوي دي، ۲۰۲۰ کال، د اګست ۵(https://www.bbc.com/persian/ ۵۳۶۶۴۳۶۴-afghanistan)

۳۲. په ولایتي کچه دغه لاسلیکونه د ولایتي روغتون، د روغتیا د ولایتي ریاست، د ولایتي ملي پولیسو د قوماندان، د ملي امنیت د ریاست اړوند د ولایتي ریاست، او د والي د دفتر څخه دي. په کابل کې بیا غوښتنلیک د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواک ریاست، د جمهوري ریاست د چارو د ادارې/اجرائیه ریاست تائید ته اړتیا لري

۳۳. د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواکه ادارې له یوه کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جولای ۱۷

۳۴. د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواکه ادارې له یوه کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جولای ۱۷

اوسه نه ده ترلاسه کړې سره له دې چې د پیښې له را منځ ته کېدو څخه ئې یوه میاشت وروسته غوښتنلیک سپارلی دی . هغه باید خپلو درې کوچنیانو ته ډوډۍ برابره کړي په داسې حال کې چې د کورنۍ یواځنۍ نفقه برابرونکی ده. هغې په جګړه کې د ملکي کسانو مرکز ته وویل (زه له دې سره لاس او ګریوان یم چې خپلې کورنۍ ته نفقه برابره کړم، مهرباني وکړئ، مهرباني وکړئ له ما سره مرسته وکړئ).[۳۵]

د ۹۲/۹۱ کوډ د سپارښتنې فورمه چې په کندز کې د یوه وژل شوي قرباني لپاره ډکه شوې ده.
سرچینه: په جګړې کې د غیرنظامیانو مرکز

په بله ورته موضوع کې ملکي کسانو، په جګړه کي د ملکي خلکو مرکز ته وویل چې د غوښتنلیک بهیر له یوه کال څخه ډېره موده ونیوله او د دغې لیکنې تر وخت پورې ئې هیڅ ډول مرسته نه ده ترلاسه کړې.[۳۶] په جګړه کې د ملکي کسانو مرکز د یوې داسې ښځې د غوښتنلیک پاڼه لیدلې ده چې زوی ئې د کندزپه ولایت کې په یوه ځان وژونکې برید کې ټپي شوی وو او بیا د څو ورځو لپاره په روغتون کې بستر وو . هغې د ۲۰۱۹ کال په سپتمبر کې د مرستې د ترلاسه کولو لپاره غوښتنلیک سپارلی وو خو تر دغه نیټې پورې ئې هیڅ ډول مرسته نه ده ترلاسه کړې.[۳۷] په جګړه کې د ملکي کسانو مرکز همدارنګه د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت د وزارت د اړونده مرستو په بهیر کې هم ورته د پام وړ ځنډ وموند، د بیلګې په توګه دوه داسې موضوعات چې قربانیان له ۲۰۱۷ کال څخه را په دې خوا د مرستې د ترلاسه کولو په تمه دي.[۳۸]

د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکې ادارې یوه تن مامور په جګړه کې د ملکي کسانو مرکز ته وویل چې دغه ریاست د پر کرښه غوښتنلیک د سپارلو پلان لري، خو دوی د دغه ډول وسایلو د نصب او ډیزاین لپاره بسپنه نه لري.[۳۹] لکه څرنګه چې زمونږ د ۲۰۱۳ کال په راپور کې سپارښتنه شوې ده، په جګړه کې د ملکي

۳۵. د قرباني شوي کس د کورنۍ له یوې ښځینه غړې سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، هرات، ۲۰۲۰ کال د جولای ۱۱
۳۶. د ښځو د حقوقو له یوې فعالې سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کندز، ۲۰۱۹ کال، د ډیسمبر ۳
۳۷. له یوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کندز، ۲۰۲۰ کال، د جولای ۱
۳۸. له یوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، هرات، ۲۰۲۰ کال، د جولای ۱۲، له یوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کندها، ۲۰۲۰ کال، د جولای ۱۰
۳۹. د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواکه ادارې له یوه کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د

وګړو مرکز په دې باور دی چې غوره لار دا ده ترڅو د ۹۲/۹۱ کوډ اړونده مرستو او د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت د وزارت اړونده مرستو ته یو واحد غوښتنلیک وړاندې شي ترڅو بې ځایه کاغذپرانۍ له مخې لرې شي، د پیسو د ورکړې بهیر ګړندی شي، او د بې ځایه ځنډ مخه ونیولای شي. سربیره پر دې، په هیواد کې د انټرنیټ محدود پوښښ، د خلکو د سیواد ټیټه کچه په ځانګړې توګه په کلیوالو سیمو کې په دې معنی ده چې په کرښه د غوښتنلیک سپارل به ګڼ شمیر کسانو ته د لاسرسي وړ نه وي.

په جګړه کې د ملکي وګړو مرکز په کلکه د دې سپارښتنه کوي چې د ۹۲/۹۱ کوډ د اړونده مرستو د ویش بهیر دې څومره چې ژر کیدای شي له سره پیل شي او افغان حکومت دې د جګړې د ملکي قربانیانو په برخه کې خپل مسؤولیتونه پوره کړي. دغه مرکز همدارنګه د قربانیانو د مرستې لپاره د داسې یوې بودجې د را منځ ته کولو وړاندیز هم کوي چې د جمهوري ریاست د کوډونو له بودجې څخه جلا وي او دغه بسپنه دې د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت د وزارت بودجې ته، د یوځلي مرستې او میاشتنۍ مرستې لپاره، ځانګړې کړي. دغه چاره به همدارنګه د بودجې د لګولو په برخه کې روڼتیا لا زیاده کړي، دا ځکه چې د ولسمشر د اړوند بودجوي کوډ اختصاص اختیاري او انعطاف منونکی دی .

د ۹۲ کوډ د بسپنې ځنډیدل او د سیاسي لیوالتیا کموالی

د ۲۰۱۹ کال جنجالي ولسمشریزه ټاکنو د قربانیانو د مرستې پروګرامونه اغیزمن کړي دي، په ځانګړې توګه د ۹۲ کوډ بسپنه، چې په پایله کې یې د ۲۰۲۰ کال د مارچ له میاشتې را په دې خوا هغه مهال چې ولسمشر اشرف غني خپل اصلي ټاکنیز سیال او اجرائیه رئیس ډاکتر عبدالله له واک څخه لرې کړ مګر ډاکتر عبدالله دغه پریکړه ونه منله او د قربانیانو د مرستې د غوښتنلیکونو د پراونو د تېریدو بهیر ته یې دوام ورکړ، دغه پروګرامونه ځنډېدلي دي. د ۲۰۲۰ کال د مارچ له میاشتې څخه بیا د مې تر میاشتې پورې اجرائیه رئیس د قربانیانو د مرستې اړونده ۲۰۰۰ د پیسو ورکړې منظوري کړې دي، مګر د مالیې وزارت په ولایتي کچه اړونده څانګو ته دغه پیسې ونه لیږلې ترڅو ملکي قربانیانو ته ورکړل شي، د مالیې وزارت د اجرائیه ریاست قانوني واک تر پوښتنې لاندې راوست. د ۲۰۲۰ کال د مې په ۱۷ نیټه، ولسمشر غني او ډاکتر عبدالله یوه نوې هوکړه لاسلیک کړه او د اجرائیه ریاست منحل شو. د اګست په میاشت کې داسې پریکړه وشوه چې د قربانیانو د مرستې د اړونده بسپنې تائید به یو ځل بیا د جمهوري ریاست د چارو د ادارې له لوري ترسره کیږي.[40]

له نوې هوکړې سره سره د دغې لیکنې تر نیټې پورې د غوښتنلیکونو د سپارلو بهیر لا هم نه و پیل شوی. د جمهوري ریاست د چارو ادارې ته د لیږد په برخه کې د کاغذپرانۍ د ځنډ له امله د دغه پروګرام بیا پیل له ځنډ سره مخامخ شوی دی . د اجرائیه ریاست یوه پخواني مامور وویل چې ځنډ د لومړیتوبونو د ټاکلو او همدارنګه د قربانیانو د مرستې له پروګرام سره د کمې لېوالتیا له امله دی.[41]

دولتي مسؤولینو په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره مرکز ته وویل چې د پیسو د ورکړې په بهیر کې د ځنډ بل لامل د بودجې کمښت دی سره له دې چې افغانستان د عوایدو په برخه کې له ننګونو سره مخامخ دی ، د اطلاعات روز د ورځ پاڼې د یوه څېړنیز راپور له مخې د ۹۱ کوډ پیسې چې کیدای شي له قربانیانو سره د

جولای ۱۷

۴۰. د اجرائیه ریاست له یوه کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جولای ۲۶

۴۱. د اجرائیه ریاست له یوه پخواني کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جولای ۲۶

مرستې په موخه لګول شوي وای، خو د چاړواکو په سفرونو او امنیت لګول شوي دي.[۴۲] د پیسو په ورکړه کې د ځنډ اصلي لامل د قربانیانو د مرستې په برخه کې د ژمنتیا او سیاسي لیوالتیا کموالی دی. د اجرائیه ریاست یوه پخواني کارکوونکي په جګړه کې د ملکي وګړو مرکز ته وویل چې داسې موضوعاتو شتون درلود چې د مالیې وزارت کېدای شي په میاشتو د خواخوږۍ پیسې نه وای لیږدولي، خو یوازې د پارلمان د فشار په صورت کې د پیسو د لیږد دغه چاره بشپړه شوه.[۴۳]

د سند او راپور ورکولو د اړتیا بار

د ۹۲/۹۱ کوډ مرستې ته د غوښتنلیک د سپارلو اوسنی پروسه، غوښتونکي دې ته اړ باسي تر څو د مرستې د ترلاسه کولو لپاره له ولایتي استخباراتي ادارې یا د ملي امنیت له ریاست څخه لاسلیک ترلاسه کړي. د ملي امنیت د ریاست لاسلیک له دې امله اړین دی چې تر څو داډ ترلاسه شي چې د غوښتنلیک سپارونکی د کومې مخالفې وسله والې ډلې غړیتوب نه لري. په داسې حال کې چې هغه شمېر ملکي کسان چې په جګړه کې د ملکي وګړو مرکز مرکې ورسره کړې دي. د ملي امنیت ریاست ودانۍ ته د لاس رسي په برخه کې له ننګونو سره مخامخ دي. یوه قرباني شوي کس وویل (تر هغه چې ته کومه واسطه هلته ونه لرې نو نشې کولای چې د ملي امنیت ریاست ته دننه شې).[۴۴] یوه بل تن ملکي قرباني په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره مرکز ته وویل چې دی د لاسلیک د ترلاسه کولو لپاره د ملي امنیت ریاست ته ولاړ او دوه ورځې منتظر پاتې شو. له دوه ورځني ځنډ څخه وروسته بیا هم پرینښوول شو چې د ملي امنیت ودانۍ ته دننه شي، او د ډېرې ستومانۍ له امله ئې خپل غوښتنلیک څیرې کړ او د مرستې د غوښتنلیک د سپارلو بهیر ته ئې شا کړه.[۴۵] د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکې ادارې او د اجرائیه ریاست مامورینو په جګړه کې د ملکي وګړو مرکز ته وویل چې ولایتي اداره د دې واک لري چې غوښتنلیک د ملي امنیت د ریاست له لاسلیک پرته تائید کړي او یا هم کولای شي د ټلیفون له لارې د ملي امنیت د ریاست تائید ترلاسه کړي.[۴۶] خو غوښتنلیک سپارونکي د دغې چارې په هکله نه پوهیږي او د هغو کسانو له لړ څخه چې مونږ مرکې ورسره وکړې او د مرستې د ترلاسه کولو غوښتنلیک ئې سپارلی هیڅ یوه ئې هم له دغه غوراوي څخه د ګټې اخیستو هڅه نه ده کړې.

یوه بله مهمه ننګونه د افغان ملي دفاعي او امنیتي ځواکونو له لوري د ملکي مړګ ژوبلې سیستماتیکه څارنه ده، په ځانګړې توګه د افغان ملي پولیسو او د ملي امنیت د ریاست له اړخه چې د قربانیانو د مرستې د غوښتنلیک په پروسه کې د هغو د لاسلیک شتون یوه اړتیا ده. د ملکي کسانو د مړګ ژوبلې د ۲۰۱۷ کال پالیسي د افغان ملي امنیتي او دفاعي ځواکونو له لوري د ملکي کسانو د زیانمن کېدو د پېښو څارنه یوه اړتیا بولي، چې دغه ځواکونه باید د پېښو راپور د ملي اردو د قوماندې مرکز، د ملي پولیسو د قوماندې مرکز او یا د نصرت مرکز ته ورکړي. دغه مرکزونه بیا د توحید مرکز ته راپور ورکوي، چې د ملي امنیت د شورا په

---

۴۲. عصمت الله سروش، د میلیونونو پیسو ورکړه: د ۹۱ کوډ بودجه څرنګه لګول کیږي، د اطلاعات روز ورځ پاڼه، ۲۰۱۹ کال د سپټمبر ۱۳ (/budget-used-۲-where-and-how-is-code/۸۴۵۰۸/https://www.etilaatroz.com)

۴۳. د اجرائیه ریاست له یوه پخواني کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جولای ۲۶

۴۴. له یوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، بغلان، ۱ شمیره مرکه۲۰۲۰ کال د جون ۱۳

۴۵. له یوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، بغلان، ۳ شمیره مرکه۲۰۲۰ کال د جون ۱۳

۴۶. د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواکه ادارې له یوه کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جولای ۱۷

دفتر کې ځای لري. مګر په عمل کې، د ملکي کسانو مرګ ژوبله په سیستماتیکه توګه د افغان ملي امنیتي او دفاعي ځواکونو له لوري نه څارل کیږي، او د ملکي مرګ ژوبلې په هکله راپورونه په سیستماتیکه توګه د توحید په مرکز کې له اړونده څانګې سره نه شریکیږي. نو له همدې امله، یو شمېر قربانیان د پېښو تائید نه ترلاسه کوي او د مرستې له ترلاسه کولو څخه بې برخې کیږي. د بېلګې په توګه، د هرات د ولایتي شورا یوه غړي په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره مرکز ته وویل چې هغه په دې پوهیږي چې پېښې د ملي امنیت په ریاست او افغان ملي پولیسو کې نه ثبت او راجستر کیږي نو له همدې امله ئې د پراونو د تیرولو چارې نه ترسره کیږي.[47]

حکومت باید ټولو افغان ملي امنیتي او دفاعي ځواکونو ته یولاربنود صادر کړي چې د دوی د نظامي عملیاتو په بهیر کې ملکي کسانو ته د اوښتو زیانونو په هکله د راپور جوړول اجباري کړي او دغه ځواکونه دې ته اړ کړي ترڅو یاد راپورونه د توحید مرکز ته وسپاري. همدارنګه دغه ځواکونه باید د قربانیانو د نمونو د پخلي په موخه، خپلو معلوماتو ته د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کمیسیون له معلوماتو سره سر ورکړي، دا ځکه چې دغه کمیسیون د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې پیښې او د قرباني شویو کسانو نومونه له ځانه سره ثبت او ساتي.

د فساد له امله زیان منل

په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره له مرکز سره مرکه کوونکو د فساد د بېلابېلو ډولونو یادونه وکړه چې د قربانیانو د مرستې د غوښتنې په بهیر کې ورسره مخامخ کیږي. د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواکې ادارې یو مامور په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره مرکز ته وویل چې د فساد بیلګې لکه د غوښتنلیکونو د پراونو د وهلو د فیس په توګه د ترلاسه شویو پیسو د یوې سلنې غوښتل، جعلي پیژند پاڼې، د خیالي شهیدانو لپاره د مرستې ترلاسه کول (د هغه چا لپاره د مرستې ترلاسه کول چې ژوندي دي او وژل شوي او یا هم ټپي شوي نه دي)، او له غوښتونکو څخه د هغو د فورمونو د منلو په بدل کې د پیسو غوښتنه د یادونې وړ دي.[48] د کندز له ولایت څخه د ښځو یوې فعالې ادعا وکړه چې هغه داسې یوه کورنۍ پیژني چې ۳۰ تنه د کورنۍ غړي ئې له لاسه ورکړل او یواځې یو ماشوم ئې ژوندی پاتې و. مرکزي دفتر ۳۰۰۰۰۰۰ افغانۍ (۳۹۲۰۰ امریکایي ډالر) د کورنۍ په سر ورکړې، خو ماشوم یواځې د مرسته شویو پیسو ۲۰۰۰۰۰ افغانۍ (۲۶۰۰ امریکایي ډالر) ترلاسه کړي. هغې وویل (باقي ټولې پیسې نږدې ۸۰۰۰۰۰ افغانۍ د سیمه ایزو مامورینو له لوري غلا شوې).[49] هغې وویل چې د نغدو پیسو مرسته د هغو کسانو لاس ته لویږي چې په سیمه ایزه اداره کې واسطه لري. تر هغه چې ته په دغو ادارو کې څوک ونه پیژنې، هیڅ به هم ترلاسه نه کړې.[50]

د ۲۰۲۰ کال په اګست کې، د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت وزارت ویاند اعلان وکړ چې دوی ۱۸۰۰۰ غوښتنلیکونه چې د معلولیت پیژند پاڼه ئې درلوده، بې اعتباره کړي دي، دا ځکه چې دغو کسانو معلولیت نه درلود، یا ئې له یوې څخه ډیري پیژند پاڼې لرلې او یا هم دا چې هیڅ ئې شتون

۴۷. د هرات د ولایتي شورای له یوه تن غړي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، هرات، ۲۰۲۰ کال د جولای ۹
۴۸. د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواکه ادارې له یوه کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جولای ۱۷
۴۹. د ښځو د حقوقو له یوې فعالې سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کندز، ۲۰۱۹ کال، د ډیسمبر ۳
۵۰. د ښځو د حقوقو له یوې فعالې سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کندز، ۲۰۱۹ کال، د ډیسمبر ۳

نه درلود.[۵۱]

سربیره پر دې، له هغه ځایه چې د غوښتنلیک د پراونو تېریدل یو وخت نیونکی او پېچلی بهیر دی، ځیني وخت له قرباني شوي کس څخه غوښتل کیږي چې د لاسلیک د ترلاسه کولو په موخه بډې ورکړي، د بغلان له ولایت څخه یوه تن ملکي کس په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره مرکز ته وویل چې یو تن دولتي مامور ورته راغی او د ملي امنیت د ریاست د تائید د ترلاسه کولو په بدل کې ئې له ده څخه د بډو غوښتنه وکړه، چې ده نه ورته وویل، بیا ده ونه شوای کولای چې په خپله د ملي امنیت د ریاست لاسلیک ترلاسه کړي، نو له همدې امله ئې د غوښتنلیک د سپارلو بهیر پرېښود.[۵۲] د ۲۰ ملکي کسانو له ډلې څخه چې په دغه څېړنه کې مرکې ورسره وشوې او د یو ډول مرستي د ترلاسه کولو په موخه ئې غوښتنلیکونه سپارلي وی، اوو تنو ئې څرګنده کړه چې سیمه ایزو مامورینو له دوی څخه د دوی د غوښتنلیک په ملاتړ د اړونده اسنادو د برابرولو په بدل کې د بډو غوښتنه کړې.

د ښځینه غوښتونکو په وړاندې خنډونه

اوس مهال د هغو کسانو له لړ څخه چې له ۹۲/۹۱ کوډ څخه مرسته ترلاسه کوي یوواځي ۱۵ سلنه یې ښځینه دي.[۵۳] هغه ښځې چې د مرستې د ترلاسه کولو په موخه غوښتنلیکونه سپاري د ټولنیزو خنډونو، د سواد د ټیټې کچې، په ولایتي دفترونو کې د ښځینه غوښتونکو د ملاتړ لپاره کم شمېر ښځینه کارکوونکي (دغه چاره د غوښتونکو د زړه سوړوالي لامل کیږي)، او په دې موخه چې ښځې د خپل خاوند یا زوی وارثې وګڼل شي د محکمې د تائید د ترلاسه کولو په برخه کې د کاغذپرانۍ په څیر، له نورو ننګونز سره هم مخامخ دي.

د بلخ له ولایت څخه یو افغان سړی، ۲۰۲۰ کال، جون

(کونډې ښځې د دې حق نه لري چې له کوره بهر ووځي. زمونږ په ټولنه کې ښځې د وارث په توګه د منلو نه دي)

د یوناما د ۲۰۱۹ کال له راپور سره سم، نارینه وو د ټولو ملکي کسانو د مرګ ژوبلې ۵۸ سلنه او د وژول شویو ملکي کسانو ۶۴ سلنه جوړوله.[۵۴] په ۲۰۲۰ کال د مرګ ژوبلې د ۱۰ پیښو له لړ څخه ۴ یې ښځې یا کوچنیان او باقي پاتې ئې ټول نارینه وو.[۵۵] یوناما د ملکي قرباني شویو کسانو د مدني حالت په هکله معلومات نه ورکوي، خو داسې معلومات شته چې ډېری افغانان وخته ودونه کوي، د احصایې له مخې د دې شونتیا لوړه ده چې د دغو نارینه وو ګڼ شمېر ئې واده کړی و، نو له همدې امله کونډې ورڅخه پاتې شوې دي. د افغانستان له قانوني سیستم سره سم، د دې لپاره چې

---

۵۱. شمشاد تلویزیون، د شهیدانو، معلولینو په چارو کې د دولت د وزارت له ویاینـد سره مرکه، ۲۰۲۰ کال، د اګست ۱۲ (https://www.youtube.com/watch?v=۵KSQ۲v۲f۸۱Q)

۵۲. له یوه تن ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، بغلان، ۳ شمیره مرکه ۲۰۲۰ کال د جولای ۱۳

۵۳. د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواکه اداري له یوه کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جولای ۱۷

۵۴. یوناما، افغانستان، په وسله والو جګړو کې د ملکي کسانو خوندیتوب ۲۰۱۹، ۲۰۲۰ کال، اکتوبر (https://unama.unmissions.org/sites/default/files/afghanistan_protection_of_civilians_annual_report_۲۰۱۹.pdf)

۵۵. یوناما، د دریمې ربعې راپور ۶ پاڼه

ښځي د مرستي د ترلاسه کولو په موخه وارثي وګڼل شي نو باید د محکمې تائید له ځانه سره ولري. د هغه رسمي حکم په بنسټ چي د ۲۰۱۶ کال د فیبروري په ۲۸ نیټه د اجرائیه ریاست له لوري نافذ شو، (یواځي هغه څوک کولای شي چي د مرستي د ترلاسه کولو غوښتنه وکړي چي د وراثت په هکله د محکمې تائید له ځانه سره ولري).[۵۶] له هغه ځایه چي ښځو ته ډېره ستونزمنه ده چي دغه ډول د شاهدۍ یو سند ترلاسه کړي دا ځکه چي محکمې د نکاح د ثبت د سند غوښتنه کوي، چي دغه کار د افغانستان په کلیوالو سیمو کي خورا کم تر سترګو کیږي، او له هغه ځایه چي خسر او لیور هم وارث کیدای شي، نو معمولا د کورنۍ نارینه غړي دغه مرستي ترلاسه کوي. د هرات د ولایتي شورا یوې غړي په جګړه کي د ملکي وګړو مرکز ته وویل چي هغه یوه کورنۍ پېژني چي د دوه پرلپسې کلونو لپاره ئې له محکمې څخه د شاهدۍ د دغه ډول سند د ترلاسه کولو هڅه وکړه، خو په تر لاسه کولو ئې ونه توانیده.[۵۷] د ټپیانو په هکله، که چیري قرباني شوی کس ونشي کولای د غوښتنلیک د سپارلو بهیر بشپړ کړي، نو دغه کس بیا اړ دی چي د ځان لپاره یو وکیل ونیسي، په دې برخه کي بیا هم د یوې رسمي محکمې د تائید اړتیا شته تر څو اړونده وکیل بهیر پیل کړي.

د بلخ له ولایت څخه یوه نارینه مرکه کیدونکي په جګړه کي د ملکي وګړو مرکز ته وویل، (زمونږ په کلي کي هغه ښځه چي خاوند ئې له لاسه ورکړی وي کونډه بلل کیږي. زمونږ خلک فکر کوي چي کونډه له کور څخه د بهر وتلو حق نه لري. زمونږ په ټولنه کي ښځي د وارث په توګه د منلو نه دي، نو له همدې امله دوی نشي کولای چي له دولت او یا هم له کوم بل ارګان څخه د زیانمن کېدو په بدل کي مرسته ترلاسه کړي).[۵۸]

د کندهار له ولایت څخه یوې ښځینه مرکه کوونکې په جګړه کي د ملکي وګړو مرکز ته وویل، کله چي دا پوه شوه چي دغه بهیر څومره له ننګونو ډک دی نو پریکړه یې وکړه چي د مرستي د ترلاسه کولو غوښتنه ونه کړي.[۵۹] همدارنګه د بلخ له ولایت څخه یوې ښځي چي خپل خاوند ئې په یوه هوائي برید کي له لاسه ورکړی و په جګړه کي د ملکي وکړو لپاره مرکز ته وویل، (چې ما له محکمې څخه زما د خاوند د وارثوالي په هکله د شاهدۍ لیک نه درلود، خو کله مي چي دغه لیک ترلاسه کړ یوه دولتي مامور را ته وویل چي ستا لېوره وخته د مرستي د ترلاسه کولو غوښتنه کړې او مرسته ئې هم ترلاسه کړې ده، چي په دې توګه زه او زما کوچنیان ناهیلي پاتي شوو).[۶۰] د زیان په بدل کي د تاوان د ورکړي د پروګرامونو په هکله د ښځو نه خبراوی د مرستي د ترلاسه کولو په برخه کي یو لوی خنډ دی . د هرات له ولایت څخه یوه ښځي چي خپل خاوند، خسر او لېور ئې له لاسه ورکړي دي په جګړه کي د ملکي وګړو لپاره مرکز ته وویل چي نه پوهیږي چي چا ته غوښتنلیک وسپاري.[۶۱] د کندز له ولایت څخه یوې ښځي چي زوی ئې په یوه

۵۶. د نظامي عملیاتو په بهیر کې ملکي ټپیانو او شهیدانو ته د قرباني شوي د مرستې د بهیر یوه کاپي، چې په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز لیدلې ده

۵۷. د هرات د ولایتي شورای له یوه تن غړي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، هرات، ۲۰۲۰ کال د جولای ۹

۵۸. له یوه تن قرباني شوي ملکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، بلخ، ۲۰۲۰ کال، د جون ۳. له هغه ځایه چې ښځینه د کورنۍ د یوه نارینه غړي سره یو شان برخه نه لري، دا هیڅ ارزښت نه لري چې له افغاني قوانینو سره سم ښځه وارثه کیدای شي.

۵۹. له یوه تن ملګي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کندها، ۲۰۲۰ کال د جولای ۲۷

۶۰. له یوه تن ملګي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، بلخ، ۲۰۲۰ کال د جولای ۳

۶۱. CIVIC interview with a female victim, Herat, July ۱۱, ۲۰۲۰.

ځان وژونکي برید کي سخت ټپي شوی و هم ورته شکایت درلود. هغې په جګړه کي د ملکي وګړو لپاره مرکز ته وویل کله ئې چي د مرستې د ترلاسه کولو لپاره غوښتنلیک سپاره په حکومتي دفتر کي هیڅ چا هم په دې هکله مرستندویه معلومات ورنه کړل چي څرنګه غوښتنلیک وسپاري او د غوښتنلیک د پړاونو د بشپړولو بهیر به څرنګه وي.[۶۲]

له دغو خنډونو سره سره، اوسمهال د شهیدانو او معلولینو په چارو کي د دولت د وزارت او د ۹۲/۹۱ کوډ په پروګرامونو کي داسي پالیسۍ او پراختیایي ګروپونه نشته ترڅو د ښځینه او معلولو کسانو په څېر د زیانمنونکو ګروپونو تر منځ د پوهاوي کچه لوړه کړي، او یا له دغو کسانو سره د غوښتنلیکونو د پړاونو د تېرولو په بهیر کي مرسته وکړي. افغان مامورینو په جګړه کي د ملکي وګړو لپاره مرکز ته وویل چي پالیسۍ او د غوښتنلیکونو د سپارلو بهیر د ټولو لپاره یو شان دی ، او په دې برخه کي د افغان ښځو لپاره کوم قانوني خنډ یا بېله پالیسي شتون نه لري چي د قربانیانو د مرستي د ترلاسه کولو غوښتنه وکړي.[۶۳] خو د ښځو د چارو وزارت یوې سیمه ایزي کارکوونکي څرګنده کړه چي د ۹۲/۹۱ کوډ اړونده مرستو ته د افغان ښځو له لوري د غوښتنلیکونو سپارل نږدې ناشوني دي دا ځکه چي د غوښتنلیکونو د سپارلو بهیر له کاغذپرانۍ ډک او وخت نیونکی دی ، او همدارنګه په ولایتي کچه د ښځینه کارکوونکو شمېر خورا ټیټ دی ترڅو له ښځینه غوښتونکو سره مرسته وکړي.[۶۴] د ښځو پر وړاندي خنډونو ته په کتو، دولت باید د ښځو لپاره د پوهاوي ځانګړي پروګرامونه جوړ کړي، په ولایتي کچه لوړ شمېر ښځینه کارکوونکي وګماري ترڅو له ښځینه غوښتونکو سره مرسته وکړي، او همدارنګه سیمه ایز مامورین دې ته وهڅوي چي له ښځینه غوښتنلیک سپارونکو سره مرسته وکړي ترڅو د دوی لپاره یوه مناسب او په زړه پورې چاپریال را منځ ته شي.

د مخالفو وسله والو ډلو له لوري د غچ اخیستلو ویره

د دغي څېړني لپاره د مرکه شویو کسانو دولس سلني څرګنده کړه: هغه قربانیان چي د دولت تر کنترول لاندي سیمو کي ژوند نه کوي د دولت د مخالفو وسله والو ډلو له لوري د غچ اخیستلو له ویري د مرستي د ترلاسه کولو غوښتنه نه کوي. قربانیان وائي: که چیري دوی له دولت څخه هر ډول پیسې ترلاسه کړي، مخالفي وسله والي ډلي به پر دوی د دولت د جاسوسانو شک وکړي، چي دغه چاره کیدای شي د دوي کورنۍ له ګواښ سره مخ کړي. د ننګرهار له ولایت څخه یوه تن ملکي کس په جګړه کي د ملکي وګړو لپاره مرکز ته وویل (هیڅ څوک دا زړه نشي کولای چي د مرستي د تر لاسه کولو غوښتنه وکړي دا ځکه چي ولسوالۍ په بشپړه توګه تر کنترول لاندي دي، د هر ډول مرستي تر لاسه کول به دا معنی ولري چي موږ له دولت سره مرسته کوو او دا چاره به زموږ ژوند ته ګواښ پېښ کړي. زه د هیڅ داسي قرباني شوي کس کورنۍ نه پیژنم چي له دولت څخه دي مرسته ترلاسه کړې وي ځکه چي دوی بیا د بې ایمانو په توګه انګیرل کیږي).[۶۵]

۶۲. له یوه تن ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کندز، ۲۰۲۰ کال د جولای ۱
۶۳. د اجرائیه ریاست د یوه پخواني کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جولای ۲۶، د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواک ریاست له یوه تن کارکوونکي سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال د جولای ۱۷
۶۴. له یوه تن سیمه ایز مامور سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، بغلان، ۲۰۲۰ کال د جولای ۹
۶۵. له یوه تن ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، ننګرهار، ۴ شمیره مرکه ۲۰۲۰ کال د ډیسمبر ۱۴

مخالفي وسلوالي ډلي به همدارنګه پر ملکي کسانو د دولت د جاسوسانو ګمان وکړي که چیرې دوی د غوښتنلیک لپاره د لاسلیک د ترلاسه کولو په موخه د ملي امنیت له ریاست څخه لیدنه وکړي. د بلخ له ولایت څخه یوه ملکي قرباني په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز ته وویل سره له دې چې هغه غوښتنلیک جوړ کړ، د غوښتنلیک د سپارلو بهیر ډېر پېچلی وو او د ملي امنیت ریاست ته د تللو اړتیا وه د طالبانو له لوري دی او یا هم د ده کورنۍ ته امنیتي ستونزي جوړېدالا شوای، نو له همدې امله د مرستې د ترلاسه کولو له غوښتني څخه تېر شو.[66] له هغه ځایه چې د پولیسو د مامور لاسلیک کولای شي د پېښې د ځرنګوالي او د ملکي مرګ ژوبلي پخلی وکړي نو له همدې امله د جمهوري ریاست د چارو اداره باید په غوښتنلیک کې د ملي امنیت د ریاست د لاسلیک له اړتیا څخه تیره شي.

په افغانستان کې د امریکا د متحده آیالاتو د خوا خوږۍ پیسې

د امریکا د متحده آیالاتو ځواکونه هم په افغانستان کې د جګړې د یوه اړخ په توګه له هغو ملکي کسانو سره د نغدو پیسو مرسته کوي چې په تصادفي ډول د دغو ځواکونو په نظامي عملیاتو کې زیانمن کیږي. د امریکا د متحده آیالاتو ځواکونو دغه چاره په ۲۰۰۵ کال کې پیل کړه او همدارنګه ناټو هم په ۲۰۱۰ کال کې دغه چاره د پالیسۍ په توګه ترلاس لاندي ونیوله.[67]

د امریکا د متحده آیالاتو د ځواکونو د خواخوږۍ نغدي پیسې او د جګړې د زیان پالیسۍ (د خواخوږۍ او ښه نیت د ښکندولو په موخه دي، دغه پالیسۍ د ناسم کار په بدل کې او یا هم له قانوني اړخه کومه اجباري چاره نه ده).[68] لکه څرنګه چې د امریکا د متحده آیالاتو د ځواکونو له لوري د خواخوږۍ پیسې یوه رضاکارانه او اختیاري چاره ده، نو له همدې امله د امریکا د متحده آیالاتو سناتور پاتریک لیحي او په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره د مرکز په ګډون نا دولتي سازمانونو د کلونو لپاره د دې غوښتنه وکړه چې د دفاع وزارت داسې یوه پالیسي ولري چې د امریکا د متحده آیالاتو په ټولو نظامي عملیاتو کې د عملي کېدو وړ وي. د ۲۰۲۰ کال په جون کې د دفاع وزارت یوه منځ مهاله پالیسي صادره کړه چې هغو ملکي کسانو ته د خواخوږۍ نغدي مرستې تنظیموي چې د متحده آیالاتو د ځواکونو په نظامي عملیاتو کې زیانمن کیږي. دغه پالیسي د متحده آیالاتو ځواکونو ته د پېښو د راپور او مستندولو، د پیسو د اندازې د معیارونو او همدا رنګه په پنټاګون او د جګړې په سیمه کې د نظامي قوماندانانو د مسؤولیتونو په هکله اړونده لارښوونه وړاندې کوي.[69]

۶۶. له یوه تن ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، بغلان، ۲ شمیره مرکه ۲۰۲۰ کال د جون ۱۳
۶۷. په دې برخه کې د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز پخوانۍ راپور (د ملکي کسانو لپاره د متحده آیالاتو د ځواکونو د ادعاوو سیستم) دلته وګورۍ، ۲۰۰۸ کال، د اپریل ۳۰ (http://civiliansinconflict.org/resources/pub/us-military-claims-system-for-civilians)؛ په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز، (په وسله والو جګړو کې ملکي کسانو ته د متحده آیالاتو د ځواکونو د تاوان د پیسو ورکړه)، ۲۰۱۰ کال، مې (https://civiliansinconflict.org/wp-content/uploads/۲۰۱۷/۰۹/CENTER_Condolence_White_Paper_۲۰۱۰.pdf)؛ په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز، (په افغانستان کې د خواخوږۍ د پیسو ورکړه: د امریکا د متحده آیالاتو ځواکونو ته د حاکمې پالیسۍ لپاره یوه موضوع) ۲۰۱۵ کال د مې ۱۱ (https://civiliansinconflict.org/wp-content/uploads/۲۰۱۷/۰۸/CIVIC_Exgratia_payments_۲۰۱۵_Brief.pdf)
۶۸. د دفاع وزارت (د ملکیتونو د زیانمن کیدو، د کسانو د ټپي کیدو او مرګ مېرنې په حالاتو کې د خواخوږۍ د پیسو په ورکړو راپور، هغه چې د ۲۰۱۹ کال او ۲۰۲۰ کال د مې د ۱۲ تر منځ په بهرنیو هیوادونو کې د متحده آیالاتو د ځواکونو عملیاتو ته پیښنه وه.
۶۹. د دفاع وزارت، (د دفاع وزارتونو وزیرانو ته یادښت) ۲۰۲۰ کال د جون ۲۲ (https://media.defense.gov/۲۰۲۰/Jun/۲۳/۲۰۰۲۳۲۰۳۱۴/-۱/-۱/۱/INTERIM-REGULATIONS-FOR-CONDOLENCE-OR-SYMPATHY-PAYMENTS-TO-FRIENDLY-CIVILIANS-FOR-INJURY-OR-LOSS-THAT-IS-INCIDENT-TO-MILITARY-OPERATIONS.PDF)

کله چي پرېکنده ملاتړ د ملکي کسانو د ژوبلېدو په هکله ادعا ترلاسه کوي، دغه ځواکونه په لومړنيو ۷۲ ساعتونو کي خپلي لومړنی څېړني کوي (تر څو معلومه کړي چي آيا ادعا د منلو وړ ده) د منلو وړ ادعا له دغي لومړنی څېړني وروسته تائيدېږي او داسي ځرګندوي چي (د پېښي د را منځ ته کېدو شونتيا د نه را منځ ته کېدو له شونتيا څخه لوړه ده) ملکي وګړي د امريکا د متحده آيالاتو په هوائي بريدونو کي زيان من شوی دي. که چيري وروسته د غوڅ ملاتړ ځواکونو ته نور معلومات په لاس ورشي ځيني ادعاوي کېدای شي له سره وڅېړل شي.[۷۰] په ۲۰۱۹ کال کي د ۵۶۳ ادعاو څخه، يواځې ۷۲ ئې د منلو ور پيژندل شوي، چي د ۲۰۱۸ کال په پرتله کموالی ښئي په کوم کي چي ۲۲۳ ادعاوي د منلو ور پيژندل شوي وې. د هغو ادعاو په شمير کي کموالی چي د منلو وړ انګيرل کيږي. د پروسې د کيفيت په هکله اندېښنه را ولاړه کړې ده، دا ځکه چي په ۲۰۱۹ کال کي د امريکا د متحده آيالاتو ځواکونو د ۷۲۴۳ ګذارونو په کولو سره خپل نظامي خوځښت د پام وړ په کچه ډېر کړی دی.[۷۱]

په ۲۰۱۹ کال کي، د امريکا د متحده آيالاتو ځواکونو افغانانو سره ۶۰۵ نغدي مرستي وکړي، چي په ټوليزه توګه ۱۵۲۰۱۱۶ امريکائي ډالره کيږي.[۷۲] دغه پيسې په ۳۳۶ د جګړې زيان، ۲۰۴ د اتل پيسې او ۶۵ د خواخوږۍ پيسې را نغاړي. د خواخوږۍ پيسې په ټوليزه توګه ۳۱۴۰۰۰ امريکائي ډالره کيږي.[۷۳]

د جګړې د زيان پيسې د ملکيت د له منځه تللو په بدل کي او د خوا خوږۍ پيسې هغو ملکي کسانو ته ورکول کيږي چي د متحده آيالاتو د نظامي ځواکونو د عملياتو په مهال ژوبلېږي. او د اتل پيسې (د کوربه هيواد د اردو يا پوليسو د هغو غړو ژوندي پاتي ميرمن/خاوند يا د کورنی غړي ته ورکول کيږي چي په قصدي ډول په داسي حال کي د دښمن له لوري وژل شوی وي چي د متحده آيالاتو د ځواکونو او يا هم د ګډو ځواکونو په ملاتړ او دفاع کي په جګړه بوخت وو).[۷۴]

د افغان حکومت د قرباني د مرستي برعکس، د امريکا د متحده آيالاتو نظامي ځواکونه همدارنګه د دوی د عملياتو په بهير کي ملکيتونو ته د زيان د اوښتو په بدل کي هم مرسته کوي، چي په ۲۰۱۹ کال کي يې د مرستي لويه برخه جوړوله (د ۶۰۵ پيښو له لړ څخه ۳۳۶ پيښي).

په ۲۰۱۹ کال کي د امريکا د متحده آيالاتو ځواکونو په افغانستان کي د هغو پيښو د شمېرو په عام ډول

---

۷۰. د پورته په څير

۷۱. د پورته په څير او همدارنګه سهر محمد علی او مارک ګارلسکو (په افغانستان کې د ملکي زيانونو را کمول: د مخ پر وړاندې په لور لار)، ۲۰۲۰ کال د فيبروري ۲۵ (https://www.justsecurity.org/۶۸۸۱۰/reduction-of-civilian-harm-in-afghanistan-a-way-forward/)

۷۲. د دفاع وزارت (د ملکيتونو د زيانمن کيدو، د کسانو د ټپي کيدو او مرګ ميرېنې په حالاتو کې د خواخوږۍ د پيسو په ورکړو راپور، هغه چې د ۲۰۱۹ کال او ۲۰۲۰ کال د مې د ۱۲ تر منځ په بهرنيو هيوادونو کې د متحده آيالاتو د ځواکونو عملياتو ته پيښه وه. (https://media.defense.gov/۲۰۲۰/May/۱۲/۲۰۰۲۲۹۸۳۹۶/-۱/-۱/۱/-REPORT-ON-EX-GRATIA-PAYMENTS-IN-THE-EVENT-OF-PROPERTY-DAMAGE-PERSONAL-INJURY-DEATH-THAT-WAS-INCIDENT-TO-U.S.-MILITARY-OPERATIONS-IN-FOREIGN-COUNTRIES-DURING-۲۰۱۹.PDF)

۷۳. سوسنا سرج له هغه ځايه چې په افغانستان کې د متحده آيالاتو هوايي جګړې زور اخيستی ورسره د ملکي زيانونو په هکله څيړنې هم کمې شوې دي، واشنګټن پوست، ۲۰۲۰ کال، د سپتمبر ۴ (https://www.washingtonpost.com/world/۲۰۲۰/۰۹/۰۴/afghanistan-civilian-casualties-us-airstrikes/?arc۴۰۴=true)

۷۴. د دفاع وزارت (د ملکيتونو د زيانمن کيدو، د کسانو د ټپي کيدو او مرګ ميرېنې په حالاتو کې د خواخوږۍ د پيسو په ورکړو راپور، هغه چې د ۲۰۱۹ کال او ۲۰۲۰ کال د مې د ۱۲ تر منځ په بهرنيو هيوادونو کې د متحده آيالاتو د ځواکونو عملياتو ته پيښه وه.

څرګندول ودرول چې دغو ځواکونو ته ئې نسبت کېده.[۷۵] د یوناما د ملکي وګړو د خوندیتوب د کلني راپور په ځواب کې، د دفاع وزارت د هغو پېښو لنډیز په واک کې ورکړ چې د دوی په څېړونو کې ئې پخلی شوی وو. له ۲۰۱۶ کال را هیسې د دفاع وزارت کانګرس ته په کال کې دوه ځلې، د نظامي عملیاتو په ټولو برخو کې د اوښتي ملکي مرګ ژوبلې اړونده تائید شویو پېښو او د خواخوږۍ د ورکړل شویو پیسو په هکله، راپور ورکوي.

په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره مرکز له څلورو داسې ملکي کسانو سره مرکې وکړې چې د دوی په باور په دې وروستیو کلونو کې د امریکا د متحده آیالاتو په عملیاتو کې خوږ شوي ول. له دغو څلورو تنو څخه یوه تن مرسته ترلاسه کړې ده. عبدالغیاث د کندز ولایت یو تن ملکي کس وو چې د بي بي سي له راپور سره سم د ۲۰۱۵ کال د اکتوبر په میاشت کې د بې پولو ډاکټرانو په کلینیک د امریکا د متحده آیالاتو د نظامي ځواکونو په هوائي برید کې له ۴۱ تنه نورو ملکي وګړو سره یو ځای ووژل شو.[۷۶] د کورنۍ یوه تن غړي ئې په جګړه کې د ملکي وګړو مرکز ته وویل د دې لپاره چې د متحده آیالاتو له ځواکونو څخه د خواخوږۍ مرسته ترلاسه کړي، غوښتونکی اړ دی چې یوواځې له اړونده روغتون څخه د تېپي کېدو روغتیایي دوسیه، یا هم د مرګ تصدیق پاڼه او پېژند پاڼه له ځانه سره ولري.[۷۷] د غیاث کورنۍ د کندز په هوائي ډګر کې له نظامي ځواکونو څخه ۴۰۰۰ امریکائي ډالره ترلاسه کړل. په افغانستان کې د متحده آیالاتو ځواکونه د هغو پېښو څارنه کوي چې د دوی عملیاتو ته ئې نسبت کیږي او کولای شي چې د دې پخلی وکړي چې څه مهال ادعا کېدای شي.[۷۸]

له بله اړخه د ننګرهار او کندز له ولایت څخه ملکي قربانیان چې د متحده آیالاتو د ځواکونو په نظامي عملیاتو کې ژوبل شوي ول په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره مرکز ته په خپلو مرکو کې وویل چې دوی نه پوهیږي چې څرنګه او چیرته د متحده آیالاتو د نظامي ځواکونو مرستې ته غوښتنلیک وړاندې کړي.[۷۹] د کندز له ولایت څخه یوې ښځې په جګړه کې د ملکي وګړو مرکز ته وویل چې د ۲۰۱۸ کال د جون په میاشت کې د هغې خاوند او دوه کوچنیان د متحده آیالاتو د ځواکونو په نظامي عملیاتو کې سخت ټپیان شول. هغې وویل چې له افغان حکومت او همدارنګه د متحده آیالاتو له نظامي ځواکونو څخه ئې هیڅ ډول مرسته نه ده ترلاسه کړې دا ځکه چې هغه نه پوهیږي چې چیري او څرنګه د مرستې د ترلاسه کولو غوښتنه وکړي.[۸۰] د ننګرهار له ولایت څخه د ملکي قرباني یوې کورنۍ په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره مرکز ته وویل چې د دوي قرباني د هغو ملکي کسانو په منځ کې وو چې د ۲۰۱۸ کال د سپتمبر په ۱۸ د متحده آیالاتو د نظامي ځواکونو په هغه هوائي برید کې ووژل شول چې موخه ئې د اسلامي دولت د خراسان د څانګې جنګیالي ول.[۸۱]

---

۷۵. رابرټ بورنس (د متحده آیالاتو ځواکونو د افغانستان د جګړې په هکله د معلوماتو شریکول درولي دي، اشوشیتید پریس، ۲۰۱۹ کال، د مې ۱ (https://apnews.com/article/۲۵۳f۶e۲۵۰۴ad۴c۷۲aed۸a۲d۰۴۹۹a۶۷۳e)

۷۶. بي بي سي، (بې پولې ډاکتران وایي چې د افغانستان د کندز په ولایت کې په کلنیک باندې د متحده آیالاتو د ځواکونو هوایي برید ۴۲ تنه ووژل، ۲۰۱۵ کال، اکتوبر ۱۲ (https://www.bbc.com/news/world-asia-۳۵۰۸۲۳۵۰)

۷۷. له یوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کندز، ۲۰۲۰ کال، د جولای ۲

۷۸. دغه راپور د متحده آیالاتو او د غوڅ ملاتړ د ځواکونو اړونده د ملکي مرګ ژوبلې د څارلو او شننې میکانیزمونه (چلندونه) نه رانغاړي

۷۹. له یوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، ننګرهار، ۲۰۲۰ کال، د جولای ۸، له یوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، ننګرهار، ۲۰۲۰ کال، د جولای ۱۰، له یوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کندز، ۲۰۲۰ کال، د جولای ۲

۸۰. له یوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کندز، ۲۰۲۰ کال، د جولای ۲

۸۱. احمد سلطان او عبدالقدیر، (د متحده آیالاتو د ځواکونو بې پیلوټه الوتکو په هوایي برید کې د جلغوزیو د کارخونې ۳۰ تنه کارکوونکي ووژل شول، رویترز، ۲۰۱۹ کال، د سپتمبر ۱۹ (https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-attack-drones-idUSKBN۱W۴۰NW)

له ۲۰۱۴ کال څخه را په دې خوا، کله چې د متحده آیالاتو ځواکونو د خپل شمېر د را کمولو پیل وکړ، په ولایتي کچه د امریکائي اډو شمېر را کم شو، چې له امله ئې افغان ملکي وګړو ته ستونزمنه شول چې د خپلې ادعا دوسیه جوړه کړي. مګر دا چې د متحده آیالاتو ځواکونه په خپله ملکي قربانیانو ته رسیدګي وکړي، بله داسي ثابته لار نشته چې ملکي قربانیان د خواخوږۍ د مرستي د ترلاسه کولو په موخه هغې ته لاس رسی ولري.

سر بېره پردې، د هوائي بریدونو پر مهال د ملکي کسانو لپاره دا ستونزمنه ده چې و پوهیږي چې آیا دغه هوائي برید د افغان هوائي ځواکونو له لوري ترسره شو که د متحده آیالاتو د نظامي ځواکونو له لوري. نو له همدې امله قربانیان ډاډمن نه دي چې آیا دوی د متحده آیالاتو د ځواکونو د خواخوږۍ د مرستې له شرایطو سره برابر دي او که نه. د بلخ له ولایت څخه یوه تن ملکي وګړي په جګړه کي د ملکي وګړو لپاره مرکز ته وویل، چې د هغه د تره پر کور هوائي برید وشو او د تره د کورنۍ ټول غړی ئې په دغه برید کي ووژل شول، خو هغه ډاډمن نه و چې څوک د برید تر شا و (افغان هوائي ځواکونه که امریکایي ځواکونه). هغه په جګړه کي د ملکي وګړو مرکز ته وویل (خلک وایي چې دا بی ۵۲ الوتکه وه، خو زه ډاډمن نه یم ځکه شپه وه او زه ویده وم).[۸۲] په جګړه کي د ملکي وګړو لپاره مرکز له غوځ ملاتړ څخه د پیښي په هکله د معلوماتو غوښتنه وکړه، خو د دغه څېړني د خپرېدو تر نیټې پورې ئې ځواب ترلاسه نه کړ.

د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستې پروژه (COMAC)

د افغان حکومت تر څنګ، د یوسیډ (USAID) له لوري تمویل شوی پروګرام چې د ملکي وګړو لپاره د جګړې د را کمولو مرسته بلل کیږي، د دې په پام کي نیولو پرته چې د پېښي مسؤولین څوک ول هغو ملکي وګړو ته مخامخ مرسته رسوي چې د جګړې پر مهال زیانمن کیږي. د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو مرسته د متحده آیالاتو د ۴۰ ملیونه امریکائي ډالرو پروژه ده چې د ۲۰۱۸ کال د مارچ له میاشتي څخه بیا د ۲۰۲۳ کال د مارچ تر میاشتې پورې د هغو افغانان ملکي وګړو او کورنیو لپاره په لاره اچول شوې ده چې د رواني جګړې له امله د ژوند د له لاسه ورکولو او یا هم د ټپي کېدو په سبب زوریږي.[۸۳] بلومونټ یو نړۍ وال پر مختیائي سازمان د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستي دغه پروژه د افغانستان په ۳۴ ولایاتو کي پلې کوي. د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستي د یوه مامور له قوله، د کورنیو ۸۵۰۰۰ غړي د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستي له پروژې څخه سم لاسي او یا هم هوکړه شوي مرسته ترلاسه کوي. ګټه اخیستونکي نږدې ۴۰۵۰۰ ښځینه او ۴۴۵۰۰ نارینه دي، اګر که د غوښتلیکونو د سپارونکو یوواځي ۸ سلنه ئې ښځینه دي.[۸۴] د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستي پروژه د یوسیډ (USAID) د ۲۰۰۴ کال د افغان ملکي کسانو د مرستي د پروګرام دوام

۸۲. له یوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، بلخ، ۲۰۲۰ کال، د جون ۳

۸۳. یو اس آی ډي، (د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو مرستې ته کتنه) ۲۰۱۹ کال، د مارچ ۱۱ (https://www.usaid.gov/news-information/fact-sheets/conflict-mitigation-assistance-civilians-comac)

۸۴. د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستې د پروژې له سرپرست مرستیال مشر سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز پر کرښه مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال، د اګست ۱۵. د مرستې په موخه یاده پروژه د عامې روغتیا له وزارت او د کورنیو چارو د وزارت له لارې د ټپي شویو کسانو لپاره د روغتیایي دوسیو او د ټپ د انځورونو په ګډون د هر قرباني اړونده اسناد او تائید شوي لیستونه ترلاسه کوي. د وړو پیښو لپاره، یاده پروژه د قرباني د غوراوي فورمه بشپړوي چې د اغیزمن شوي کس شخصي معلومات یکشې را نغاړل شوي دي او لومړی معلومات په سیمه ایزه کچه (لکه د ټولنې د مخورو او مشرانو او د ولسوالۍ د پولیسو د څانګو له لارې) تائیدوي او بیا یې په ولایتي یا ملي کچه د کورنیو چارو د وزارت او یا هم د شهیدانو او معلولینو په چارو کې د دولت د وزارت له لارې تائیدوي. په بدیله توګه پروژه د اغیزمن شوي کس له لوري لیکل شوی بیان (چې د ګټه

دی،[۸۵] کوم چې هغو کسانو ته ئې غیر نغذي مرستې برابرولې چې د متحده آیالاتو او ناټو د ځواکونو په عملیاتو کې اغیز من کېدل.

د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستې پروژه درې برخې لري چې د سم لاسي مرستې، هوکړه شوې مرستې او د ورټیا لوړونې په نامه یادیږي چې وروستۍ هغه یې قربانیانو ته د مرستې د رسولو په برخه کې د افغان حکومت د ورټیا لوړول په بر کې نیسي. سم لاسي مرسته د اړینو خوړو او د کور د پاکوالي د اقلامو په ګډون جنسي توکي را نغاړي، دغه مرسته د ۶۰ ورځو لپاره د یوې ۷ کسیزې اغیز منې کورنۍ لپاره بسنه کوي. که چیرې یوه کورنۍ ۸ او یا له هغه څخه ډېر غړي ولري، نو د سم لاسي مرستې بسته له هغه سره په سمون کې جوړیږي.[۸۶] د سم لاسي مرستې بسته د قربانیانو د کورنیو لپاره ۱۳ قلمه خواړه او له خوړو څخه پرته نور توکي را نغاړي، په داسې حال کې چې هوکړه شوې مرسته د ګټه اخیستونکو د مهارت او اړتیاوو پر بنسټ ولاړه ده او اړونده کسانو سره د ژوندانه د معیشت او درملنې او همدارنګه د رواني – ټولنیز خوندیتوب په موخه مرسته کوي.[۸۷] د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستې پروژه د دولت له لوري له ګمارل شویو قربانیانو او همدارنګه له هغو قربانیانو سره مرسته نه کوي چې له کوم بل عامه یا خصوصي پروګرام څخه یې مرسته ترلاسه کړې وي تر څو د مرستې له بیا ځلي کېدو څخه مخ نیوی شی وي. د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستې پروژه همدارنګه د روغتونونو، کلینیکونو، د بیا احیا د مرکزونو، رواني–ټولنیزو سلاکارانو، د مسلکي روزنو د وړاندې کوونکو، نا دولتي سازمانونو، نړۍ والو نا انتفاعي سازمانونو او همدارنګه د عامه خدمتونو د وړاندې کولو په برخه کې د خپلو شبکو له لارې د سپارښتنې چوپړونه هم وړاندې کوي. په دغه برخه کې د روغتیا پالنې سپارښتنه هم ګډون لري دغه سپارښتنه د ټپ د ارزونې او د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستې د پروژې د روغتیائي ډلې د سلامشورو پر بنسټ په پام کې نیول کیږي. د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستې پروژه همدارنګه د ترانسپورت (لېږد را لیږد) او د اوسېدو د ځای لګښتونه هم پر غاړه اخلي تر څو داډ ترلاسه شي چې قربانیان هغه درملنه تر لاسه کوي چې د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستې د پروژې د روغتیائي ډلې له لوري یې سپارښتنه شوې ده. د ژوندانه د اسانتیاوو سپارښتنه هغه چوپړ او یا روزنه را نغاړي چې د ګټه اخیستونکي د عاید راوړونکو فعالیتونو په بشپړولو کې ونډه لري (لکه د څارویو د ساتلو په برخه کې روزنه، د څارویو واکسین، د ټغر اوبدلو او ترکاڼۍ اړونده روزنې او داسې نور).[۸۸]

اخیستونکي عریضه بلل کیږي) چې لنډه تشریح د دوی یا د دوی د کورنۍ د غړي/غړو د وضیعت په هکله پکښې شوې وي، هم منې، دغه بیان د اړونده سیمه ایزې یا ولایتي ادارې له لوري (د والي د دفتر، د ولایتي پولیسو د قوماندانۍ او شهیدانو او معلولینو د ریاست) له خوا لاسلیک کیږي. دغه بیان باید همدارنګه د اوښتي زیان په هکله نور ملاتړي شواهد هم له ځانه سره ولري.

۸۵. په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز عامه بیانونه ورکړي دي چې د دې تائید کوي چې د متحده آیالاتو کانګرس او نور هیوادونه، په تیرو کلونو کې د افغان ملکي وګړو د مرستې د پروګرام ملاتړ کوي. د ملکي کسانو لپاره د مرکز (د خلکو له لاسه ورکول: په افغانستان کې د ملکي وګړو د کړیدو بیه او پایله)، ۲۰۰۹ کال، د فیبروري ۱۸، وګورئ (https://civiliansinconflict.org/publications/research/losing-people-costs-consequences-civilian-suffering-afghanistan/)

۸۶. د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستې د پروژې له سرپرست مرستیال مشر سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز پر کرښه مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال، د اګست ۱۵.

۸۷. د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستې د پروژې له ولایتي مامور سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز پر کرښه مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال، د جون ۵

۸۸. د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستې د پروژې له سرپرست مرستیال مشر سره د په جګړه کې د ملکي

هغه ملکي کسان چې د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستي پروژې ته ئې غوښتنليک سپارلی: وويل چې دوی د خپل غوښتنليک لپاره يوواځې دوه لاسليکونو ته اړتيا لري، لومړی ئې دسيمه ايزو پوليسو له قوماندان څخه او دوهم هغه ئې د سيمې له يوه مخور څخه چې د پېښې او همدارنګه د دې پخلی وکړي چې غوښتونکی د کومي وسله والي ډلي غړيتوب نه لري او د دولت کارکوونکی نه دی. خو د متحده آيالاتو ملاتړ لرونکي پروژه او د پروژې کارکوونکي د مخالفو وسله والو ډلو تر واک لاندي سيمو ته چې په کڼ شمير ملکي مرګ ژوبله پکښې را منځ ته کيږي سفر نشي کولای، نو له همدې امله، دوی بايد د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستي پروژې ته د قربانيانو د راجع کولو په برخه کې پر نادولتي سازمانونو او شبکو تکيه وکړي.[89]

سربېره پر دې، د بلخ او کندز ولا يتونو څخه ملکي کسانو په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز ته وويل چې دوی د پيښې له را مينځ ته کېدو څخه درې مياشتې وروسته د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستي د پروژې د مرستو د ترلاسه کولو لپاره غوښتنليک سپارلی دی، خو د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستي د پروژې مامورينو ورته وويل چې دوی يوواځې له هغه شمېر قربانيانو سره مرسته کوي چې د پېښې له را منځ ته کېدو څخه وروسته د دوه مياشتو په اوږدو کې غوښتنليک وسپاري.[90] دغه چاري کڼ شمېر هغه قربانيان د مرستي تر لاسه کولو څخه بې برخي کړي دي چې د مخالفو وسله والو ډلو تر واک لاندي سيمو څخه د دولت تر واک لاندي سيمو ته د تللو په برخه کې له ننګونو سره مخامخ دي او نشي کولای چې د پېښو له را مينځ ته کېدو څخه وروسته د دوو مياشتو په بهير کې د ولا ياتو مراکزو ته سفر وکړي. د هغو ۲۵ کسه ملکي وګړو له منځ څخه چې په جګړه کې د ملکي وګړو لپاره مرکز مرکې ورسره وکړې يوواځې پنځو تنو ئې د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستي د پروژې مرسته ترلاسه کړې وه. پاتي نور يا د دې پروژې د مرستو په هکله معلومات نه درلودل او يا هم ورته ويل شوي وه چې اوس د مرستي دغوښتني لپاره ډيره ناوخته دی. سربېره پر دې، مرکه کوونکو په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره مرکز ته وويل چې د يادې پروژې مرسته تر يوې مياشتي پوري وخت نيسي چې پيل شي، چې دا د هغو کورنيو لپاره چې د نفقې برابرونکي ئې له لاسه ورکړي يوه اوږده موده ده.[91]

د پروژې مرستيال مشر تائيد کړه چې د پيښې او د قرباني شوي کس د تائيد اوږده پروسه يوه ننګونه ده، نوموړي زياده کړه چې د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستي پروژه د ګټه اخيستونکي له لوري د مرستي د ترلاسه کولو په غوښتنليک کې د ورکړل شويو معلوماتو د تائيد په موخه په سيمه ايزه حکومتولۍ او ولا يتي ادارو تکيه کوي. د پروژې مرستيال مشر وړاندي وويل (بهير کېدای شي چې په ځينو ولا ياتو کې د عرايضو کتني ته د لومړيتوب ورکولو د کمښت له امله اوږد وي. او يا هم په نورو حالاتو کې کېدای شي د ولسوالۍ په کچه د پوليسو او يا هم د هغو روغتيائي مرکزونو د کمي همکارۍ له امله وي چې د ملکي مرګ ژوبلي په هکله ثبت شوي معلومات لري خو پر وخت ئې د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستي له پروژې سره نه شريکوي).[92] په دې برخه کې همدارنګه د پيښپيښې د را منځ ته کېدو له نيټې څخه پيل بيا تر درېيو مياشتو پوري موده يو شرط ده تر څو د ملکي

کسانو لپاره د مرکز پر کرښه مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال، د اګست ۱۵.

۸۹. د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستې د پروژې له سرپرست مرستيال مشر سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز پر کرښه مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال، د اګست ۱۵.

۹۰. له يوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، بغلان، ۲۰۲۰ کال، د جون ۱۳، له يوه ملکي کس سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، کندز، ۲۰۲۰ کال، د جون ۲۸

۹۱. له يوه سيمه ايز مامور سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز مرکه، بغلان، ۲۰۲۰ کال، د جون ۹

۹۲. د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستې د پروژې له سرپرست مرستيال مشر سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز پر کرښه مرکه، کابل، ۲۰۲۰ کال، د اګست ۱۵.

کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستي له پروژې څخه مرسته ترلاسه شي.[۹۳]

په ټوله کي، د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستي پروژه په ولایاتو کي د هغې د شتون او د غوره پراختیائي پروګرامونو له امله افغان قربانیانو ته د افغان دولت او د متحده آیالاتو د نظامي ځواکونو د خواخوږۍ د پیسو د غوښتنلیک په پرتله ډېره د لاس رسي وړ ده. د دغي پروژې پروسه هم د نورو ورته پروګرامونو په پرتله لږ وخت نیسي. خو له هغه ځایه چي د ملکي کسانو لپاره د جګړې د راکمولو د مرستي پروژه د ولسوالیو په کچه لږ د لاس رسي وړ ده، نو په کلیوالو سیمو کي قربانیان د دغه پروګرام په هکله یا هیڅ نه پوهیږي یا هم لږ معلومات لري او یا دا چي دا ورته ستونزمنه ښکاري چي د ولایاتو مرکزونو ته سفر وکړي او د مرستي د تر لاسه کولو غوښتنه وکړي.

پایله

ملکي کسان په افغانستان کي د جګړې درنده بیه پرې کوي، په زرګونو افغانانو خپل ژوند له لاسه ورکړی دی او نور د عاید د لاسه ورکولو، د درملني ه لوړي بیه، معلولیتونو او همدارنګه ملکیتونو ته د زیان د اوښتو له ارخه په خپل ژوند کي له نه جبرانیدونکي بدلون سره مخامخ شوي دي. افغان حکومت او نړۍ وال ملاتړي ئې د قربانیانو د مرستي د بېلابېلو پروګرامونو د اغیزمنتیا د ډېرولو په برخه کي لا ډېر څه کولای شي په دې سره کولای شي چي ټولو ملکي کسانو ته رسیدنه وکړي او دوی ته د ژوند د بیا جوړولو او ژوند کولو فرصت ورکړي.

۹۳. د ملکي کسانو لپاره د جګړې د را کمولو د مرستې د پروژې له یوه مامور سره د په جګړه کې د ملکي کسانو لپاره د مرکز د بریښنا لیکونو ادلون بدلون، کابل، ۲۰۲۰ کال، د سپتمبر ۱۹.

۳- د جګړې د قربانیانو لاریون، ننګرهار ولایت
آرشیف مرکز غیر نظامیان در جنگ

ضمیمه د ۹۲ کوډ حکم، پروسه او د غوښتنلیک فورمه چې د اجرائیه ریاست له لوري په دري ژبه تصویب کړې ده.

شماره: ۲۳۸۳
تاریخ: ۱۳۹۴/۱۲/۹

حکم

رئیس اجرائیه جمهوری اسلامی افغانستان

طرزالعمل توزیع مساعدت ها به وارثین شهدا و مجروحین ملکی درحوادث نظامی

طرزالعمل توزیع مساعدت های نقدی ریاست اجرائیه جمهوری اسلامی افغانستان برای وارثین شهدا و مجروحین ناشی از حوادث ناگوار نظامی و اعمال ضد دولتی، که درسه فصل و چهارده ماده به منظور تطبیق و رسانیدن به موقع مساعدت ها به وارثین شهدا و مجروحین ترتیب و تنظیم گردیده منظور است.

دکتور عبدالله عبدالله

رئیس اجرائیه جمهوری اسلامی افغانستان

جمهوری اسلامی افغانستان
ریاست عمومی دفتر ریاست اجرائیه

طرزالعمل توزیع مساعدت نقدی ریاست اجرائیه جمهوری اسلامی افغانستان برای ورثه شهدا و مجروحین ناشی از حوادث ناگوار بمباردمان هوایی، فعالیت های نظامی و اعمال ضد دولتی

فصل اول
احکام عمومی

این طرزالعمل با پیروی از حکم ماده (۷۶) قانون اساسی(حکومت برای تطبیق خطوط اساسی سیاست کشور و تنظیم وظایف خود، مقررات وضع و تصویب می کند. این مقررات باید مناقض نص یا روح هیچ قانون نباشد.) به منظور توزیع سالم و دقیق مساعدت های نقدی ریاست اجرائیه جمهوری اسلامی افغانستان برای بازماندگان (ورثه) شهدا و مجروحین ناشی از حوادث ناگوار بمباران های هوایی، فعالیت های نظامی و اعمال ضد دولتی وضع گردیده است.

تعریفات

ماده اول:

اصطلاحات آتی در این طرزالعمل مفاهیم ذیل را افاده مینماید؛

۱. **شهید:** شخصیکه در جریان اعمال خرابکارانه عناصر ضد دولتی، بمباردمان هوایی و فعالیت های نظامی و مرتبط به آن شهید گردیده باشد و مراجع ذیصلاح مندرج ماده ششم در فورم خاص، شهادتش را تصدیق نمایند.

۲. **مجروح:** شخصیکه در جریان اعمال ضد دولتی یا بمباردمان هوایی و فعالیت های نظامی و مرتبط به آن مجروح گردیده باشد و در یکی از مراکز صحی معاینه، بستر و معالجه شده و مراجع ذیصلاح مندرج ماده ششم در فورم خاص، مجروحیتش را تصدیق نمایند.

۳. اعمال ضد دولتی: شامل حوادث انتحاری، تروریستی، انفجار ماین ضد وسایط و پرسونل، انفجار مواد منفجره و سایر فعالیت های نظامی دشمن می گردد.

۴. بمباردمان هوایی: بمباردمان هوایی قوای داخلی و خارجی که منجر به تلفات جانی و مجروحیت اشخاص بیگناه ملکی شده باشد.

۵. فعالیت های نظامی: هر نوع فعالیت های نظامی داخلی، خارجی و دشمن که منجر به تلفات جانی و مجروحیت اشخاص بیگناه ملکی شده باشد.

۶. **وارث شهید:** عبارت از شخصی است که به اساس وثیقه شرعی حصر وراثت در محکمه ذیصلاح به صفت وکیل از طرف ورثه شهید، وراثتش ثابت شده باشد.

۷. **وکیل و یا ولی مجروح:** در صورتیکه خود مجروح توانمندی تسلیمی مساعدت منظور شده را نداشته باشد، مساعدت نقدی برای وکیل و یا ولی قانونی مجروح که در فورمه خاص تثبیت مجروحیت تائید شده باشد، توزیع میگردد.

۸. **وکیل، وصی یا ولی ورثه شهید:** عبارت از شخصی است که از طرف ورثه، در محکمه ذیصلاح و یا ولی ورثه ذریعه وثیقه شرعی که در محکمه ذیصلاح ترتیب شده باشد، تثبیت گردد.

مساعدت نقدی

ماده دوم :

مساعدت نقدی برای ورثه شهدا و مجروحین حوادث بعد از بررسی چگونگی حادثه توسط هیئتی که از طرف مقامات ذیصلاح مؤظف میگردد و یا تکمیل فورمه های خاص تثبیت شهادت و مجروحیت به اساس حکم ریاست اجرائیه جمهوری اسلامی افغانستان صورت میگیرد.

هیئت بررسی چگونگی حادثه

ماده سوم:

هیئت بررسی چگونگی حادثه به اساس حکم و لزوم دید رئیس جمهوری اسلامی افغانستان و یا رئیس اجرائیه جمهوری اسلامی افغانستان با در نظرداشت ثقل و حساسیت حادثه متشکل از نمایندگان ادارات مختلف دولتی، در صورت لزوم با شمول اعضای شورای ملی به همکاری مستقیم رئیس شورای ولایتی و والی ولایت که در آن حادثه واقع گردیده، تحت ریاست یکی از نمایندگان این ارگان ها، توظیف میگردد.

بررسی ابتدائی حادثه

ماده چهارم:

بررسی ابتدایی حادثه توسط هیئت متشکل از نمایندگان مسلکی و ذیصلاح قوماندانی امنیه، ریاست امنیت ملی، ریاست صحت عامه، اردوی ملی، ریاست کار و امور اجتماعی، شهدا و معلولین، اداره ضد حوادث و شورای ولایتی تحت ریاست مقام ولایت به اسرع وقت صورت گرفته، علل و انگیزه حادثه را تشخیص و گزارش مستند تعداد شهدا و مجروحین حادثه را با شهرت مکمل ایشان ذریعه لست و یا فورمه های خاص ترتیب و از طریق اداره مستقل ارگانهای محل به ریاست عمومی دفتر ریاست اجرائیه ارسال و کاپی جداول نهایی آنرا که به امضای اعضا و رئیس هیئت و به مهر مقام ولایت مزین می باشد مستقیماً به ریاست عمومی دفتر ریاست اجرائیه ارسال نمایند.

تثبیت شهادت

ماده پنجم:
شهادت شخص ذریعه لیستی که توسط نمایندگان و رئیس هیئت بررسی ابتدائی تصدیق و یا فورم خاص منضمه این طرزالعمل توسط قوماندانی امنیه، ریاست امنیت ملی، ریاست صحت عامه و مقام ولایت تأیید شده باشد، تثبیت میگردد.

تثبیت مجروحیت

ماده ششم:
مجروحیت شخص ذریعه لیستی که توسط نمایندگان و رئیس هیئت بررسی ابتدائی تصدیق و یا فورم خاص منضمه این طرزالعمل توسط قوماندانی امنیه، ریاست امنیت ملی، ریاست صحت عامه و مقام ولایت تأیید شده باشد، تثبیت میگردد.

فصل دوم
طرز تادیه مساعدت

ماده هفتم:
هزینه نقدی ریاست اجرائیه جمهوری اسلامی افغانستان از طریق ریاست عمومی دفتر ریاست اجرائیه از طریق وزارت مالیه به مستوفیت ولایت مربوطه انتقال و با ملاحظه کاپی فورمه های تثبیت شهادت و مجروحیت و اصل وثایق شرعی به ممثل قانونی شهید و یا مجروح و یا خود مجروح تحت ریاست والی مربوطه و عضویت رئیس شورای ولایتی، مستوفی، رئیس امنیت ملی، رئیس کار امور اجتماعی، شهدا و معلولین، قوماندان امنیه و یا نمایندگان با صلاحیت شان با درنظرداشت اسناد قانونی (وراثت خط، سند تثبیت قرابت وارث و شهید و تذکره تابعیت مجروح)، توزیع میگردد.

ماده هشتم:
رئیس اجرائیه جمهوری اسلامی افغانستان در حالات خاص و اضطراری توزیع مساعدت نقدی را توسط هیئت بررسی مندرج ماده دوم این طرزالعمل و یا توظیف هیئت جداگانه از مرکز به ملاحظه اصل جداول تصدیق شده و تأیید شده هیئت بررسی ابتدائیی حادثه در محضر هیئت توزیع و هیئت موظف اسناد آنرا غرض مجرائی به ریاست عمومی دفتر ریاست اجرائیه رسماً تسلیم می نماید.

ماده نهم:
۱) رئیس اجرائیه جمهوری اسلامی افغانستان نظر به مصلحت و صواب دید مشفقانه و تفقد بشر دوستانه شان مساعدت های نقدی را در جریان مراسم فاتحه خوانی و مجلس های مرتبط به ملاقات و عیادت های مجروحین و بازماندگان فامیل های شهدا در مرکز و ولایات مستقیماً خود

و یا توسط هیئت که تعیین می نمایند، توزیع و حکم مساعدت های نقدی و اسناد توزیع شده مساعدت فوق الذکر به ملاحظه جدول تصدیق شده مراجع مربوطه از طریق آمریت مساعدت ها و تقدیرنامه ها ترتیب و جهت طی مراحل محسوبی و مجرائی به ریاست مالی ریاست عمومی دفتر ریاست اجرائیه ارسال میگردد.

۲) در صورتیکه مساعدت منظور شده به نسبت عدم حضور ورثه شهید، مجروح، وکیل، وصی و یا ولی مجروح از مرجع (هیئت بررسی حوادث) و یا ادارات توزیع کننده (مستوفیت) از توزیع باز مانده باشد، به حساب امانت مستوفیت ولایت مربوطه و یا ریاست عمومی دفتر ریاست اجرائیه انتقال و حین حضور ورثه شهید، مجروح، وکیل و یا ولی ایشان، توزیع مساعدت باقی مانده اجرا گردد. اگر مستحقین فوق الذکر از تاریخ منظوری مساعدت الی ختم سال مالی جهت اخذ استحاق خویش مراجعه ننمایند. مبلغ منظور شده به حساب واردات دولت انتقال و دوباره قابل اجرا نمی باشد؛

۳) مساعدت نقدی بدون موجودیت اسناد تثبیت شهادت و مجروحیت که در فوق ذکر گردید، توزیع نمی گردد؛

۴) فورمه تثبیت شهادت و مجروحیت باید واضح، بدون قلم خوردگی و رنگ پاک خانه پُری گردد، درتمام تصادیق، ذکر نام و ولد شهید/ مجروح حتمی است. نوع و شدت مجروحیت باید در تصدیق شفاخانه در نظر گرفته شود، برای مجروحین سراپا و آنهایی که بعد از تداوی ابتدایی مرخص میشوند، تصدیق داده نشود؛

۵) مطابق این طرزالعمل برای ورثه شهید از کود ۹۲ حالت اضطرار مبلغ (۱۰۰۰۰۰) یکصد هزار افغانی مساعدت میشود؛

۶) مطابق این طرزالعمل برای مجروح که مدتی را در بستر یکی از مراکز صحی سپری نموده باشد از کود ۹۲ حالت اضطرار مبلغ (۵۰۰۰۰) پنجاه هزار افغانی مساعدت نقدی داده میشود.

۷) برای انعده مجروحین که جراحت شان خفیف باشد و بطور سراپا پانسمان و یا تداوی شده باشند از طرف شفاخانه مربوطه تصدیق مجروحیت داده نشود؛

۸) در صورتیکه در حالات عاجل و اضطراری به منظور رسانیدن مساعدت ها هیئت توزیع پول از مرکز تعیین و به ولایات با مقدار پول طور تحویل اعزام میگردد، هیئت مرکزی به مشوره هیئت ولایتی میتواند به آنعده مجروحین که در همان حادثه اخیری که هیئت بمنظور دلجوئی متضررین آن اعزام گردیده، با در نظرداشت سطح جراحت مجروحین از مبلغ (۱۰۰۰۰) ده هزار افغانی الی (۵۰۰۰۰) پنجاه هزار برای هر مجروح توزیع نمایند؛

۹) ادارات مربوطه در رسانیدن پول مساعدت به ورثه شهدا و مجروحین به وقت معین، سعی و تلاش جدی نمایند تا ورثه شهدا و مجروحین از مساعدت بهره مند شوند.

اجرای مساعدت های نقدی برای منسوبین وزارت ها و ادارات دولتی

ماده دهم:

مساعدت نقدی برای منسوبین شهید و یا مجروح وزارت ها و ادارات حین اجرای وظیفه و یا به ارتباط آن بعد از تکمیل فورمه های تثبیت شهادت و مجروحیت و یا به اساس پیشنهاد و لست تأیید شده از طرف مسوول درجه اول وزارت/ اداره مربوطه به اساس حکم رئیس اجرائیه بدون در نظر داشت فورمه تثبیت شهادت و مجروحیت بر طبق این طرزالعمل اجراء میگردد.

ماده یازدهم:

مساعدت نقدی برای منسوبین شهید و یا مجروح وزارت ها و ادارات حین اجرای وظیفه و یا به ارتباط آن بعد از تکمیل فورمه های تثبیت شهادت و مجروحیت و یا به اساس پیشنهاد و لیست تأیید شده از طرف مسوول درجه اول وزارت/ اداره مربوطه بر طبق این طرزالعمل بعد از منظوری مقام ریاست اجرائیه از طریق وزارت مالیه به وزارت/ اداره مربوطه انتقال و توسط هیئت عالی رتبه وزارت/ اداره به مستحقین آن توزیع ولیست تأیید شده توزیع غرض مجرایی به وزارت مالیه و کاپی آن بمنظور ثبت در دیتابیس به ریاست دفتر ریاست اجرائیه ارسال میگردد.

فصل سوم

مساعدت به منسوبین نیروهای نظامی

ماده دوازدهم:

۱. به منسوبین نیروهای نظامی که از اثر حوادث محاربوی با دشمن شهید یا مجروح گردیده باشند، از بودجه وزارت ها و یا ادارات مربوطه مطابق نورم آنها مساعدت صورت میگیرد؛
۲. در صورتیکه افراد نظامی دولتی (بدون شرکت های خصوصی امنیتی) در حملات انتحاری و یا انفجارات موتر بم ها با افراد ملکی در یک حادثه شهید و یا مجروح گردیده باشند، به اساس لزوم دید مقامات ذیصلاح برای ایشان نیز مانند افراد ملکی مساعدت صورت گرفته میتواند؛
۳. دولت در برابرمنسوبین شرکت های خصوصی امنیتی و قرار دادیهای آنها مسوولیت تادیه مساعدت ندارد.

ماده سیزدهم:

۱. جبران خسارات وارده از اثر انواع حوادث نظامی به ملکیت های شخصی مانند (خانه، آپارتمان دکان، سرای، موتر، باغ، زمین و حاصلات) مطابق این طرزالعمل قابل پرداخت نمی باشد؛
۲. برای شهدا، مجروحین و متضررین حوادث ترافیکی (به استثنای حوادث ترافیکی از جانب نیروهای حمایت قاطع و نیروهای نظامی کشور حین سوق و حرکت بسوی محاربه) نیز مساعدت صورت نمیگیرد؛
۳. احکام مسترد شده که از مستوفیت های ولایات از طریق وزارت مالیه ارسال میگردد، در صورت نبود و یا غیر حاضری وارثین شهدا و مجروحین قابل تجدید نمی باشد؛ و

۴. در صورتیکه تخصیص مساعدت ها مطابق حکم ریاست اجرائیه حد اقل یکماه قبل از ختم همان سال مالی به مستوفیت های ولایات ارسال نگردد تا به مستحقین توزیع شود، مستوفیت های ولایات مکلف اند الی ختم ربع اول سال مالی آینده پول منظور شده مساعدتها را دو باره بحساب دولت مسترد ننموده، به مستحقین آن در حضور داشت هیئت توزیع و اسناد مجرایی آنهارا به وزارت مالیه ارسال نمایند.

ماده چهاردهم:

این طرزالعمل به منظور بهبود امور اجرای مساعدت های قانونی و موثر، قابل ارزیابی مجدد و تعدیلات لازم میباشد.

این طرزالعمل در سه فصل و چهارده ماده ترتیب و پس از منظوری جلالتمآب رئیس اجرائیه جمهوری اسلامی افغانستان نافذ است.

ریاست اجرائیه جمهوری اسلامی افغانستان

اداره مستقل ارگانهای محلی افغانستان

فورم تثبیت شهادت و مجروحیت حوادث نظامی

ولایت مربوطه(   )

اسم	ولد	ولدیت	شغل یا وظیفه	نمبر تذکره	فوتو

سکونت اصلی			سکونت فعلی		
قریه	ولسوالی	ولایت	قریه	ولسوالی	ولایت

نوعیت حادثه	محل حادثه	تاریخ حادثه	شهید	مجروح	ملاحظات
					فورمه باید قلم خوردگی نداشته باشد و واضح تحریر گردد، و در صورت داشتن تذکره یک کاپی تذکره شهید/ مجروح ضم فورمه گردد.

اسما و تعداد وارثین شهید/ مجروح و نوعیت قرابت ایشان با شهید / مجروح

شماره	اسم	ولد	نوع قرابت	نمبر تذکره
۱				
۲				
۳				
۴				
۵				
۶				

تصدیق شفاخانه (بدون مجروحین داخل بستر و یا قبل رجعت به شفاخانه های بزرگ به مجروحینیکه بعد از پانسمان مرخص میشوند داده نشود) در غیر آن مسوولیت بدوش شفاخانه مربوطه خواهد بود	تصدیق ریاست صحت عامه ولایت مربوطه از تصدیق شفاخانه ولسوالی یا مرکزی ولایت با مهر

تصدیق ریاست امنیت ملی ولایت با مهر	تصدیق قوماندانی امنیه ولایت با مهر	تصدیق مقام ولایت مربوطه با مهر ولایت

CENTER FOR CIVILIANS IN CONFLICT
RECOGNIZE. PREVENT. PROTECT. AMEND.

تلفن: +1 202 558 6958

ایمیل: comms@civiliansinconflict.org

| RECOGNIZE.PREVENT. PROTECT. AMEND. | civiliansinconflict.org